

castellum

**VERENIGING VOOR LOKALE GESCHIEDENIS
VAN KALKEN EN LAARNE**

www.waldack.be/castellum

**DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
JAARGANG XXXI – NR. 4 – DECEMBER 2014**

castellum

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING VOOR LOKALE GESCHIEDENIS VAN KALKEN EN LAARNE

BESTUUR

- Erevoorzitter: **Jonkheer de Pessemier 's Gravendries,**
Slot van Laarne, 9270 Laarne
- Voorzitter: **Marcel Meys,**
Kruisenstraat 31, 9270 Kalken, tel. 09 367 55 06
- Secretaris en
redactiesecretaris: **André Van De Sompel,**
Kruisenstraat 70, 9270 Kalken, tel. 0477 39 58 06
e-mail: andre.van.de.sompel@telenet.be
- Penningmeester: **Lieven Hanselaer,**
Koffiestraat 61, 9270 Kalken
- Bibliothecaris: **Antoon Afschrift,**
Brandemanstraat 93, 9270 Laarne
- Leden **Eric Balthau,**
Termstraat 80, 9270 Laarne
Dirk Clerick,
Nerenweg 72, 9270 Kalken
Luc De Ruyver,
Apostelhuizen 8a, 9270 Kalken
Johan R.J. De Wilde,
Varensbos 29, 9920 Lovendegem
Félix Waldack,
J. Van De Veldestraat 7, 9270 Kalken,
tel. 09 367 80 92 - e-mail: felix@waldack.be
- Verantwoordelijke uitgever:
Marcel Meys,
Kruisenstraat 31, 9270 Kalken

BIBLIOTHEEK van de Vereniging voor Lokale Geschiedenis van Kalken en Laarne
(gevestigd in een van de gemeentelijke lokalen in de Keistraat 5, 9270 Laarne).

Openingsuren:

* elke tweede zaterdag van de maand (behalve juli en augustus) van 10.00 tot 12.30 uur.

* na afspraak met Antoon Afschrift: 09 369 46 26.

AFGEVAARDIGDE bij het Verbond van de Kringen voor Heemkunde in Oost-Vlaanderen:

Félix Waldack, J. Van De Veldestraat 7, 9270 Kalken

CONTACTADRES en RUILEXEMPLAREN:

André Van De Sompel, Kruisenstraat 70, 9270 Kalken

ADRESWIJZIGINGEN, NIEUWE ABONNEMENTEN en

LIDMAATSCHAP VERENIGING VOOR LOKALE GESCHIEDENIS VAN KALKEN EN LAARNE:

Gewoon lid: € 10,00

Steunend lid: € 16,00

Erelid: € 25,00

Beschermend lid: € 50,00

Rekeningnummer: BE18 3930 4308 5065 – BBRUBEBB

Castellum, Koffiestraat 61, 9270 Kalken

Tel. 09 367 83 30

De lijst van de beschermheren of -vrouwen, van de ereleden en de steunende leden zal jaarlijks in het laatste Castellumnummer verschijnen.

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdrage.

Teksten mogen worden overgenomen mits vermelding van de bron en de auteur, en het toezenden van een exemplaar.

EDITORIAAL.

In het belangrijkste artikel van dit tijdschriftnummer brengt Lieve Meiresonne¹ een overzicht van de taken van de lokale en “vreemde” burgerwachtafdelingen in onze streek tijdens de beginmaanden van de Eerste Wereldoorlog. Die geschiedenis was tot nog toe sterk onderbelicht. In de archieven van de gemeenten Kalken en Laarne waren gegevens daaromtrent trouwens heel beperkt bewaard.

Fotogroep Trefpunt Laarne vertouwde onze vereniging onlangs hun bijzonder rijk Laarne-Archief toe. In dit nummer publiceren we daarom een reeks van 20 oudere foto's uit dat archief.

Recent kregen we vanuit onverwachte hoek info over een klok voor de Kalkense kerk die op het einde van de zestiende eeuw werd gegoten door een Mechelse klokkengieter. Auteur François van der Jeught verwerkte die gegevens in een artikel dat de gegevens uit een studie van Marcel Meys rond de Kalkense kerk² mooi aanvult. Marcel Meys bestudeert reeds decennialang staten van goed. We stellen dan ook graag zijn nieuwste publicatie voor: *Laarne, Staten van Goed, 1679-1712*.

We plegen in het editoriaal stil te staan bij interesse- en aandachtspunten van onze vereniging en van de bestuursleden én uiteraard van de leden. Misschien bracht u ook reeds een virtueel bezoek aan de Erfgoedbank van de erfgoedcel Land van Dendermonde (<http://www.erfgoedbanklandvandendermonde.be>) en snuisterde u in de gedigitaliseerde exemplaren van het Kalkens blad *De Scheldegalm* (periode 1893-1914) of de verzameling rond de Kalkense reuzen Stien en Lies? Het is de bedoeling dat de beeldbank regelmatig zal aangevuld worden. Iedereen kan foto's en/of documenten aanreiken ter digitalisering en publicatie op de erfgoedbank. Het is belangrijk om weten dat de bruikleengever ten allen tijde “rechtenhouder” blijft van de gescande beeltenis.

Binnenkort is het weer zover. Op dinsdag 24 maart 2015 organiseert onze vereniging, in samenwerking met de Davidsfondsafdelingen Kalken en Laarne, een activiteit in het kader van de Nacht van de Geschiedenis. Er wordt naarstig gewerkt aan de uitwerking van het thema “Met de seizoenen mee. Inkijk op het leven op een boerderij in Kalken en Laarne”.

Ondergetekende werkt sinds kort, onder leiding van de intergemeentelijke archivaris Frauke De Wilde, als vrijwilliger mee in het gemeentelijk archief, bewaard in de archiefruimte van het Laarne gemeentehuis. In eerste instantie is het de bedoeling het gemeentelijk archief, dat een tiental jaar terug door Marcel Meys werd

¹ GOOSSENS P., MEIRESONNE L., *Vlaanderen Niemandslaan 1914*, Leuven, 2009. Lieve bracht samen met haar echtgenoot in februari 2014 in het gemeentehuis van Laarne een voordracht op basis van dat naslagwerk. Daarbij kwam de belangrijke rol van de burgerwachtafdelingen tot uiting.

² MEYS M., Honderd bewogen jaren uit de geschiedenis van de Kerk van Kalken, ca. 1550-1650, in *Castellum*, jg. VIII, september 1991, pp. 5-63.

geïventariseerd, verder te ontsluiten en maatregelen te nemen voor een goede bewaring van de archiefbescheiden.

Naar aanleiding van grootschalige wegenis- en rioleringswerken rond Kalkendorp werd tijdens de maand augustus 2014 een stalen restant van een ontplofte V1 uit WO II geborgen. De familie Janssens uit de Vaartstraat sloeg nauwlettend de graafwerken in de Menneweg en de omliggende gronden gade, want, zoals zovele Kalkenaars, kenden ze het verhaal van de V1-bom die op 24 december 1944, omstreeks 16 uur, neerviel en ontplofte in de rand van het Kalkense meersengebied. De bom richtte niet alleen veel materiële schade aan huizen en gebouwen aan, maar maakte ook twee dodelijke slachtoffers. Twee tienerjongens, Adolf Vereecken en Roger Hoogewijs, keerden van de bevroren meersvlakte huiswaarts op het moment van de inslag en ontploffing. Ze overleefden die inslag niet.

Bijna zeventig jaar na die feiten werd een restant van die V1 achter de gebouwen van het vroeger “stampkot” ontdekt in een bovengehaalde aardemassa. Vermoedelijk zat het restant twee tot drie meter diep in de grond en werd het bovengehaald in de sleuf die gegraven werd om de rioleringsbuizen van ongeveer 1,80m diameter te plaatsen. De ontmijningsdienst van het leger, DOVO, bevestigde dat het om een stuk uitlaatpijp van een V1 gaat. De vondst en een verzameling van foto's en documenten werd tentoongesteld ter gelegenheid van Kalkenkermisjaarmarkt.

Tot slot wensen we alle leden te bedanken voor het trouwe lidmaatschap de voorbije jaren. Dat het lidgeld ook voor 2015 onveranderd blijft, is wellicht mooi meegenomen. We beloven ook in 2015 op de ingeslagen weg verder te gaan en u als lezer en liefhebber van de plaatselijke geschiedenis interessante bijdragen aan te bieden.

We wensen u, als lid, dan ook voor 2015 een uitstekende gezondheid, veel gelukkige momenten en veel leesgenot toe. Mocht u er zich toe geroepen voelen om ook op bestuursniveau aan onze vereniging mede te werken, geef dan gerust een seintje.

André Van De Sompel

BURGERWACHT AAN DE SCHELDE, 1914

Lieve Meiresonne

Vooraf.

Meestal vermeldt de geschiedschrijving van de eerste oorlogsmaanden 1914 de Duitse inval en gevechten rond Luik, de verwoesting van Leuven, Duitse wreedheden tegen burgers, vluchtelingenstromen, acties van het Belgisch leger vanuit de Versterkte Plaats Antwerpen, de terugtocht van het Belgisch leger naar de IJzer... Wat nauwelijks aan bod komt, zijn de acties van de actieve burgerwacht die samen met gendarmen en vrijwilligers de groepering Clooten vormen. De groepering vervult in de periode van eind augustus tot in oktober een belangrijke rol in het gebied dat nog niet door de Duitsers bezet is en waar het Belgisch leger niet actief is. Daarnaast worden in kleinere gemeentes en dorpen niet-actieve burgerwachten opgeroepen om de orde te bewaren.

In dit artikel wordt de inzet van de burgerwacht in het gebied tussen Dender en Schelde tijdens de eerste oorlogsweken besproken. Alhoewel hier enkel gefocust wordt op de burgerwacht, vervulde die in de praktijk, binnen de groepering Clooten, samen met gendarmes en vrijwilligers zijn opdracht.

1. Geschiedenis van de burgerwacht.

1.1. Ontstaan.

Het organiseren van een burgerlijke wacht, waarbij burgers zich tijdelijk al dan niet vrijwillig verenigen om hun bezittingen en stad te beschermen, heeft in Vlaanderen een lange geschiedenis. Maar de burgerwacht die als instelling ook in 1914 nog actief is, ontstaat tijdens de Belgische revolutie. Bij de onlusten eind augustus 1830, die uiteindelijk zullen leiden tot een onafhankelijk België, wordt in verschillende steden door de bourgeoisie, die vooreerst bekommerd is om haar bezittingen, een burgerlijke wacht of burgerwacht opgericht om de orde te handhaven.

Het Voorlopig Bewind, een Belgische revolutionaire regering, beslist reeds op 26 oktober 1830 om alle spontaan ontstane burgermilities te legaliseren en ze om te vormen tot een nationale burgerwacht. In elke stad en dorp wordt een burgerwacht voorzien. Alle mannen tussen 21 en 50 jaar, die geen legerdienst vervullen, zijn dienstplichtig, waardoor de burgerwacht een omvangrijke organisatie vormt.

Het bestaansrecht van de burgerwacht wordt door de grondwet van 7 februari 1831 bevestigd. De taak van de burgerwacht bestaat enerzijds uit het handhaven van de orde en het toezien op het naleven van de wetten. Hier vervult de burgerwacht eigenlijk de taak van de politie die in het prille België nog niet goed georganiseerd is. Daarnaast staat de burgerwacht ook in voor het bewaken van de onafhankelijkheid en de onschendbaarheid van het grondgebied. Dit is de taak van het leger, maar waar

het leger de staat dient en dus de vorst, dient de burgerwacht de zaak van het volk. Verschillende wetgevende initiatieven regelen de organisatie van de burgerwacht, maar geleidelijk aan zakt de motivatie van de burgerwachten en zal de burgerwacht als instelling nog weinig betekenen.

1.2. Reorganisaties.

1848 is een woelig, revolutionair jaar in Europa. In België blijft het rustig, maar door de gebeurtenissen in het buitenland en de angst voor de groeiende arbeidersklasse erkent men opnieuw het belang van de burgerwacht en volgen enkele reorganisaties. Nog steeds moeten alle mannen tussen 21 en 50 jaar, die geen dienstplicht vervullen, zich inschrijven, maar enkel mannen die een eigen uniform kunnen betalen, behoren tot de actieve burgerwacht. Zo wordt de burgerwacht een instelling van de gegoede klasse. Daarenboven wordt de actieve burgerwacht enkel georganiseerd in versterkte steden en gemeentes met meer dan drieduizend inwoners (in 1853 wordt dit meer dan 10 000 inwoners). Zo vindt men in een overzicht van de burgerwacht in Oost-Vlaanderen van 25 januari 1914 actieve burgerwachten onder andere in Aalst, Gent, Eeklo, Geraardsbergen, Lokeren, Dendermonde en Wetteren. In kleine gemeenten, waar men geen problemen voorziet met de openbare orde, bestaat een niet-actieve burgerwacht met officierenkorps alleen op papier. Voor de actieve burgerwacht wordt een betere training voorzien.

De organisatie van de burgerwacht wordt laatst aangepast in de wet van 9 september 1897, die moet zorgen voor een betere omkadering en opleiding. De infanterie van de burgerwacht bestaat uit een eerste ban, dit zijn de mannen van 21 tot 32 jaar, en een tweede ban, dit zijn de mannen tot 40 jaar. De basiseenheid is de compagnie. Meerdere compagnies samen, normaal vier, vormen een bataljon. Hier vindt men vooral bedienden, kleine handelaars, ambachtslui en arbeiders.

De rekruten moeten gedurende één jaar dienen in een opleidingspeloton. Ze krijgen dertig oefeningen van telkens twee uur (theorie, drill met de wapens, schietonderricht, ...), die plaats hebben op zondag of in de week. Indien ze slagen voor een examen, worden ze toegelaten tot een operationele compagnie. Daar krijgt men jaarlijks tien oefeningen van telkens twee uur. De nadruk ligt op het werken in compagnieverband. Gedurende de eerste vier jaar van de dienstdienst kunnen burgerwachten van de eerste ban jaarlijks opgeroepen worden voor een kamp van ten hoogste vijf dagen. Ze mogen dagelijks naar huis en de kosten worden gedragen door de Staat. Eens men tot de tweede ban is toegetreten, vermindert het aantal oefeningen.

Wie zich kandidaat stelt als officier moet ofwel geslaagd zijn voor het examen aspirant-officier ofwel eervol bij het leger hebben gediend hetzij als officier, hetzij gedurende ten minste drie jaar als onderofficier. De infanteristen worden ook *les bleus* genoemd naar hun eerste uniform, een blauwe kiel.

Daarnaast bestaan ook speciale eenheden, vrijwilligerskorpsen, zoals Jagers te Paard, Jagers-Verkenneren of Jagers-Cyclisten. Het zijn meestal mannen met vrije beroepen, groothandelaars, industriëlen uit vaderlandslievende middens die naar de speciale

eenheden gaan. Het feit dat ze hun eigen uitrusting moeten bekostigen, zal daar wel iets mee te maken hebben. Deze eenheden bestaan uit gemotiveerde mannen die hun taak serieus nemen en het een eer vinden in hun stad in militair uniform te verschijnen. De training en discipline is hier dan ook beter.

Ze beschikken meestal over een Mausergeweer, het geweer dat ook gebruikt wordt in het leger, terwijl infanteristen van de burgerwacht het moeten doen met het verouderde Comblaingeweer.

De wet van 1879 installeert eveneens een overkoepelend nationaal leidinggevend orgaan met vier oppercommando's, waarbij een gepensioneerd hoofdofficier van het leger de leiding heeft over alle burgerwachten van twee of drie provincies. Behalve de burgemeester kan nu ook de provinciegouverneur en de minister van Binnenlandse Zaken de burgerwacht opvorderen. Was de burgerwacht tot nu eerder een zaak van de lokale autoriteiten, dan krijgt de burgerwacht nu een meer nationaal karakter.

Einde negentiende eeuw komen Vlamingen op voor het gebruik van het Nederlands in overheidszaken. De wet van 1897 voorziet ook in de vernederlandsing van de burgerwacht in Vlaanderen. Dit gebeurt echter niet zonder slag of stoot, vooral in Antwerpen en Leuven is er protest. De Franstalige burgerij vindt dat het vooral de Vlamingen zijn die de burgerwacht niet serieus nemen. Een klassiek voorbeeld dat zij aanhalen, is dat indien het bevel 'Geef acht' in het Nederlands wordt gegeven, er steevast iemand antwoordt 'pintjes'.

Hierbij wil ik toch opmerken, dat alle documenten van de burgerwacht uit 1914 die wij vonden in de archieven (verslagen, telegrammen, orders, ...), in het Frans opgesteld zijn.

Ondanks alle inspanningen tot betere organisatie genieten de burgerwachten geen goede reputatie en worden ze door het volk bestempeld als zondagssoldaatjes. *Garde civique* wordt dikwijls *garde comique*. Uiteindelijk zijn het burgers in uniform, een uniform dan nog waarvan vooral de bolhoed met hanenveren, *Trois-François*, zo genoemd naar een Brusselse hoedenmaker, het mikpunt van spot is. Er heerst gebrek aan militaire discipline. Zo wordt gezegd dat de manschappen zich opstellen langs de stoeprand of tramrails om een rechte rij te kunnen vormen. De burgerwachten nemen maar al te graag deel aan allerlei feestelijkheden en banketten en bij oefenmarsen is een herberg nooit veraf.

Toch zet de overheid de burgerwacht geregeld in bij stakingen en betogingen. Deze confrontaties verlopen meestal geweldloos. Maar in Charleroi (1886), Oostende (1887), Bergen (1893) en Leuven (1902) schieten burgerwachten op de betogers en vallen er doden en gewonden.

Burgerwachten worden gerekruteerd uit het deel van de bevolking dat geen legerdienst doet. De reorganisatie van het leger heeft dus ook invloed op de burgerwacht. Tot 1909 wordt door loting bepaald wie legerdienst moest doen. In 1909 wordt de persoonlijke dienstplicht voor één zoon per gezin en in 1913 de algemene dienstplicht ingevoerd. Zo neemt de getalsterkte van het leger toe, maar blijven er minder mannen over voor de burgerwacht.

Dit is de situatie bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

2. De Burgerwacht in 1914.

2.1. De niet-actieve burgerwacht.

2.1.1. *Algemeen.*

Sinds 4 augustus 1914 is ons land in oorlog met het Duitse keizerrijk. Slechts enkele dagen ervoor is het leger eerst gedeeltelijk en op 31 juli volledig gemobiliseerd.

In een Ministerieel Besluit van 5 augustus 1914 wordt tot de activering van de niet-actieve of niet-werkdadige burgerwacht (burgerwacht die dus enkel op papier bestaat) besloten. De minister van Binnenlandse Zaken, Paul Berryer, stuurt hierover een omzendbrief naar de provinciegouverneurs. De volgende dag wordt dit in het Belgisch Staatsblad officieel bevestigd en vanaf 7 augustus nemen de kranten dit over. De burgerwacht zal het machtsvacuüm opvullen dat ontstaan is doordat vele

Illustratie 1. Oproeping tot den werkdadigen dienst van de niet werkdadige burgerwachten. Uittreksel uit De Volksstem, 8 augustus 1914.

gendarmen onder de wapens geroepen zijn. De minister maakt later nog duidelijk dat de opgeroepen niet-actieve burgerwachten niet zullen ingezet worden voor militaire acties, maar wel voor ordehandhaving. Het is de taak van de burgemeesters om deze opdracht aan de burgerwachten over te brengen.

De in het hele land opgeroepen burgerwachten vatten post op invalswegen en kruispunten. Daar controleren ze auto's en motorfietsen, houden verdachte personen tegen die ondervraagd worden. Alle andere personen of rijtuigen hebben vrije doorgang. Ze bewaken spoorlijnen, bruggen en openbare gebouwen. Enkel personen die op de lijst der burgerwacht zijn ingeschreven mogen een kiel, de kokarde op de hoed en een armband met de driekleur dragen. Er melden zich ook veel vrijwilligers, zij dragen een blauwe vest met een kokarde op de borst. De herkenningstekens worden geleverd door de overheid. Enkel de ingeschreven wachten mogen een wapen dragen. Men probeert de posten steeds samen te stellen uit wachten en vrijwilligers. Aan het hoofd staat een verantwoordelijke officier of onderofficier.

2.1.2. *De niet-actieve burgerwacht van Kalken en Laarne.*

Wat is er te vinden over de niet-actieve burgerwacht in de plaatselijke archieven?

In het register met uitgaande briefwisseling van de burgemeester van Kalken¹ gaat notitie 432, gedateerd 5 augustus 1914, over de burgerwacht en de openbare veiligheid. Hieruit kunnen we afleiden dat de gouverneur reeds op 1 augustus de niet-werkdadige burgerwacht activeert. De burgemeester laat de gouverneur nu weten dat *de niet werkdadige Burgerwacht binnen de gemeente is opgeroepen, ten einde de openbare veiligheid binnen de plaatselijkheid te verzekeren.*

Hij vraagt toestemming om de burgerwachten van wapens te voorzien en verlangt ook nog twee *onderrichtingsboekjes* met de taken van de niet-werkdadige burgerwacht. Dit laatste doet vermoeden dat de hele situatie voor de mannen die nu opgeroepen worden, uitzonderlijk is. Op 9 augustus 1914 (notitie 440) kan de burgemeester aan de gouverneur melden dat de burgerwacht, bestaande uit 270 mannen, reeds in dienst is en van het nodige voorzien is.

Een ander archiefstuk over de niet-werkdadige burgerwacht² is de *Alphabetische Lijst der ingeschrevenen, aangewezen voor den dienst der Burgerwacht te rekenen van den 1ste Januari 1914.*

¹ Laarne, Gemeentelijk Archief, Modern Archief Kalken (MAK), doos 205.1, register *Verzonden brieven 20 maart 1911 tot 14 mei 1920.*

² Laarne, Gemeentelijk Archief, MAK, nr. 580.27, farde *Garde Civique-Burgerwacht 1906-1914.*

Medeburgers

Volgens Ministerieel Besluit van 5 Augustus 1914 wordt de niet werkdadige burgerwacht van al de gemeenten des Rijks tot werkdadigheid opgeroepen.

De mannen die de burgerwachten vormen, zullen op zichtbare wijze als herkenningsteekens dragen :

1. Aan den linkerarm een band met nationale kleuren :
2. Op den hoed of klak een strik met dezelfde kleuren.

Het is streng verboden aan andere personen, dan burgerwachten in dienst, deze of een dezer herkenningsteekens te dragen.

Tevens roep ik uwe aandacht op de volgende punten : Het is de wensch van de Bevoegde overheid dat de nationale kleuren zooveel mogelijk wapperen in 't zicht der natie, opdat zij een teeken wezen van de onafhankelijkheid van België en van de vereeniging van al de vrienden van het bedreigd Vaderland.

Ziehier eenige onderrichtingen uitgaande van de krijgsoverheid :

1. De Fransche en Engelsche troepen mogen het grondgebied, doortrekken, zonder dat men ze als vijand mag aanzien.

2. De inwoners van het land die hulp zullen verleenen aan de gekwetsten zullen geëerbiedigd worden en vrij blijven. Elk gekwetste in een huis opgenomen en verzorgd zal er tot vrijwaren dienen. De inwoners die ten zijnent gekwetsten zal opgenomen hebben zal ontslagen zijn van de huisvesting der troepen, alsook van een gedeelte der krijgslasten die opgelegd zullen worden.

3. De gekwetste of zieke militairen zullen opgeoomen en verzorgd worden, om 't even aan welke natie zij behooren.

4. Het feit dat de hospitalen en de ambulancen door een piket of door schildwachten bewaakt worden, berooft ze niet van het voorrecht der onzijdigheid, de ambulancen moettende soms verdedigd worden tegen afzonderlijke plundersaars. In dit geval zijn enkel de piketten en schildwachten bij aanhouding, als krijgsgevangenen aanzien.

Neeint wel in acht dat elke afzonderlijke inwoner die gebruik zoude maken van wapens tegen eenen krijgsvoerenden, zich buiten het "Volkenrecht" plaatst.

Het binnentreden op het Belgisch Grondgebied door Engelsche of Fransche troepen, moet niet aanzien worden als eene daad van vijandschap. De opeischingen welke zij zouden doen, moeten plaats grijpen overeenkomstig de verordening bepaald bij Koninklijk Besluit van 31 December 1889, betreffende het logement der troepen en de militaire verstrekkingen.

In de gewichtige omstandigheden die wij doortrekken doe ik een dringend beroep, aan al de mannen van goeden wil, buiten de agenten of korpsen door de wet erkend, om de openbare orde te handhaven en in alle omstandigheid, reken ik op uwvaderslandsliefde en op de verkleefde medewerking van u allen.

Calcken 7 Augustus 1914.

De Burgemeester,
Fr. Luyckx.

Bijzonder Bericht.

Bij ministerieel Besluit van 5 Augustus zal de vergelding aan de familiën van alle binnen zijnde soldaten, alle Vrijdagen uitbetaald worden, ten Gemeentehuiuze te beginnen van 2 ure namiddag en den Zondag van na de eerste mis tot 9 ure voormiddag.

Illustratie 2. De bekendmaking aan de inwoners van Kalken door burgemeester Luyckx van het Ministerieel Besluit van 5 augustus 1914, ondertekend op 7 augustus 1914 en opgenomen in De Scheldegalm, het wekelijks aankondigingsblad voor Calcken en omliggende gemeenten, van zondag 16 augustus 1914.

Op 1 januari 1914 gaat het dus nog over een organisatie die enkel op papier bestaat. Voor het jaar 1914 worden vier namen toegevoegd aan de lijst van Kalken. Het zijn:

1. Tibbaut Arnold, geboren te Overmere op 7 december 1893, student, wonende Vaartstraat.
2. Van Damme Benedictus Florice, geboren te Kalken op 13 september 1893, landbouwer, wonende Boombos.
3. Vervaeet Benedict Gustaaf Petrus, geboren te Kalken op 14 september 1893, landbouwer, wonende Vromondstraat.
4. Vion Adolf, geboren te Kalken op 5 mei 1893, landbouwer, wonende Molenstraat.

Illustratie 3. Detail van titelblad "Niet Werkdadige Burgerwacht" van Kalken, jaar 1914.

Laarne, Gemeentelijk Archief, MAK, nr. 580.27.

Interessant is wat onderaan de lijst geschreven staat: *De tegenwoordige lijst der personen voor den dienst der Burgerwacht aangewezen, werd heden voor de lichte van 1914, vastgesteld. Het effectief der Burgerwacht is van 133 mannen.*

We krijgen dus twee verschillende getallen voor wat betreft het aantal burgerwachten: 270 volgens de briefwisseling van de burgemeester en 133 volgens de lijst opgesteld voor 1914. Is dit te verklaren door een groot aantal vrijwillige burgerwachten?

Over de niet-actieve burgerwacht van Laarne blijkt in het gemeentearchief geen informatie bewaard te zijn.

2.2. De actieve burgerwacht.

2.2.1. Oprichting van de groepering Clooten.

Het Belgisch leger staat ondertussen tegenover een veel sterkere tegenstander, maar biedt weerstand eerst rond Luik, daarna aan de Gete met gevechten bij Halen, Tienen en Sint-Margriete-Houtem. Op 18 augustus besluit koning Albert om het veldleger terug te trekken naar de Versterkte Plaats Antwerpen.

De Belgische hoofdstad, Brussel, wordt op dat moment verdedigd door luitenant-generaal Henri Clooten, de militaire gouverneur van Brabant, die daarvoor de Burgerwacht van Brussel en die van de voorsteden, samen zo'n twintigduizend man, ter beschikking heeft. De actieve burgerwacht werd daarvoor op 4 augustus opgeroepen.

Op 19 augustus krijgt hij telefonisch volgend bevel: "*Ontwapen en ontbind de tweede ban van de burgerwacht en zend de wapens naar Antwerpen. Stuur de manschappen van de eerste ban richting Antwerpen, via Aalst en Dendermonde. Maak gebruik van de trein voor de infanterie*". Nadat de evacuatie schriftelijk bevestigd is, maken de burgerwachten van de eerste ban zich in allerijl klaar. Ze verzamelen zoveel mogelijk materiaal en begeven zich naar de Brusselse stations. Velen hebben zelfs niet de mogelijkheid afscheid te nemen van hun gezin, een aantal vertrekt zonder levensmiddelen of geld.

Rond 23 uur wordt de tweede ban van de Brusselse burgerwacht ontbonden. De manschappen zijn ontgoocheld omdat ze op die manier afgedankt worden. Sommigen zullen naar Antwerpen reizen in de hoop onder één of andere vorm, hetzij als vrijwilliger of als burgerwacht, de wapens op te nemen.

De verwarring rond de positie van de burgerwacht vindt zijn oorsprong in het feit dat die geen deel uitmaakt van het reguliere leger en bovendien heeft men op 4 augustus, tijdens de laatste bijeenkomst van de Kamers, nagelaten de burgerwacht te mobiliseren en dit kan enkel gebeuren bij wet (artikel 123 van de Grondwet van 1831). Wanneer men verneemt dat het Belgische leger naar Antwerpen terugtrekt, wordt in de meeste steden van Oost- en West-Vlaanderen, de burgerwacht dan ook ontbonden. Dit gebeurt uit angst dat de Duitsers de burgerwachten zouden aanzien voor *francs-tireurs*, vrijschutters, en wraak zouden nemen op de burgerbevolking. Het begrip *franc-tireur* is bekend geworden tijdens de Frans-Pruisische oorlog van 1870-1871. Hiermee bedoelt men personen die zonder uniform strijden en wapens niet openlijk dragen. Ze worden noch door de tegenstander noch door de eigen strijdkrachten als strijders aanzien. De Duitsers zullen wel degelijk de onduidelijke status van de burgerwachten gebruiken als bewijs voor hun verhalen dat de burgerbevolking op Duitse militairen schiet en dus onrechtstreeks als rechtvaardiging voor hun represailles tegen de burgerbevolking in veel gemeenten.

Vanaf middernacht verlaten de afgeladen treinen de Brusselse stations. Burgerwachten uit Henegouwen en Oost-Vlaanderen die in Brussel aanwezig zijn, worden respectievelijk naar Bergen en Gent gestuurd. De speciale eenheden van Brussel en de voorsteden reizen naar Aalst, de infanterie van de burgerwacht van de Brusselse voorsteden vertrekt naar Dendermonde, de infanterie van Brussel naar Gent en verder naar Brugge.

Generaal Clooten zelf reist via Asse, Aalst en Sint-Niklaas naar Antwerpen waar hij zich op 21 augustus meldt bij minister de Broqueville, minister van Oorlog, en het Groot Hoofdkwartier van het leger. In tijden van oorlog valt de burgerwacht onder de bevoegdheid van de minister van Oorlog.

Op 20 augustus trekt het IV. Armee Korps, onder bevel van *General der Infanterie* Sixt von Armin, triomfantelijk Brussel binnen.

Luitenant-generaal Clooten wordt op 22 augustus door minister de Broqueville benoemd tot *Gouverneur militaire de la partie du Pays non occupée par les Allemands ou par les armées alliés*. Praktisch gezien is dit het gebied op de linkeroever van de Schelde. Het Belgisch leger behoudt vanzelfsprekend de controle over de Versterkte Plaats Antwerpen. Het gebied tussen Schelde en Dender is in die dagen een soort niemandsland, waar afwisselend Belgische en Duitse eenheden aanwezig zijn. De taak van generaal Clooten bestaat erin het gebied te zuiveren van rondzwervende Duitse patrouilles en opnieuw rust te brengen en de orde te herstellen. Indien mogelijk moeten er offensieve acties ondernomen worden in *vijandelijk* gebied, tussen Gent en Brussel. Daarnaast moet hij ervoor zorgen dat de toegang tot de linkeroever van de Schelde verdedigd wordt. Alle mogelijke inlichtingen omtrent vijandelijke troepen worden doorgeseind naar het Groot Hoofdkwartier in Antwerpen. Maar het is duidelijk dat Clooten rechtstreeks verantwoording verschuldigd is aan de minister. Soms wordt de groepering van Clooten smalend het privéleger van de Minister van Oorlog genoemd.

De strijdkrachten die minister de Broqueville ter beschikking stelt aan Clooten, die de eenheid zal leiden vanuit Sint-Niklaas, zijn de burgerwachten van de niet-bezette gebieden, die al dan niet opnieuw moeten georganiseerd worden, en de burgerwachten die uit Brussel en andere steden zijn kunnen ontkomen. Verder zijn er de Vrijwilligers, de gendarmen uit landelijke brigades en de eskadrons gendarmes die met Clooten uit Brussel zijn meegekomen.

Luitenant-generaal Clooten is een goed organisator en dit is ook nodig, want de voorbije dagen was er nauwelijks communicatie tussen lokale overheden en de Belgische regering wat er bijvoorbeeld toe leidde dat de militaire gouverneur van Oost-Vlaanderen, William Lauwers, op 21 augustus besliste om na de leden van de tweede ban infanterie van de burgerwacht ook de eerste ban infanterie in de provincie te ontslaan en te ontwapenen. Op 23 augustus geeft Clooten bevel tot herbewapening van de burgerwacht van Lokeren, Sint-Niklaas, Dendermonde, Oostende, Brugge en Gent. De wapens van de burgerwacht van Gent moeten komen vanuit het arsenaal in Antwerpen. Daar zou de toestand nogal chaotisch zijn, zodat de wapens pas op 31 augustus in Gent aankomen.

De burgerwachten worden in de loop van de volgende dagen ingedeeld in groepen onder bevel van luitenant-generaal De Coune en generaal-majoor Wouters. De samenstelling van deze groepen wijzigt regelmatig, naargelang de gebeurtenissen op het terrein dit vereisen.

Op 24 augustus om 10 uur schouwt luitenant-generaal Clooten de burgerwachten in Sint-Niklaas.

2.2.2. *Verkenningen.*

Niet onbelangrijk is het feit dat er zich onder de burgerwacht een aantal speciale eenheden, *corps spéciaux*, bevinden. Dit zijn de zogenaamde jagers of *chasseurs*, verkenners of *éclaireurs* en wielrijders of *cyclisten*. Deze elite-eenheden zullen dan ook stelselmatig ingezet worden bij offensieve acties en vormen de ruggengraat van de *groupement Clooten*, zoals de strijdmacht genoemd wordt.

Daarbij moet zeker het eskadron *Burgerwacht te Paard van Luik*, met als commandant Puck Chaudoir, vermeld worden. Oorspronkelijk is dit eskadron dertig man sterk, maar uiteindelijk bereikt het een getalsterkte van zestig man doordat vrijwilligers van de Burgerwacht te Paard van Brussel, Kortrijk en Gent de eenheid aanvullen. Chaudoir en zijn eenheid zal door minister de Broqueville op 30 augustus ter beschikking van generaal Clooten gesteld worden, waarna ze vanuit Melle opereren. Eén actie van Chaudoir als voorbeeld van een offensieve actie.

Wanneer op 31 augustus het bericht binnenkomt dat er Duitsers gesignaleerd zijn in de omgeving van Aalst, gaat Chaudoir per wagen samen met vijf wachten op verkenning. In Aalst vernemen ze dat er Duitsers zijn op de steenweg van Aalst naar Brussel, waarop de groep via de Brusselse steenweg verder rijdt. Een drietal kilometer voor Hekelgem vertelt een postbode dat er een 250 Duitse ruiters op het gemeenteplein voor de kerk uitrusten. De groep gaat nu behoedzaam verder en kan in Hekelgem vier Duitsers overmeesteren die in een winkeltje tabak kopen. De gevangenen worden meegevoerd naar Gent waar ze ondervraagd worden. Maar niet elke actie zal evenwel zo succesvol zijn. Bij een gelijkaardige verkenning op 2 september valt er één dode en één gewonde.

Nog een andere eenheid burgerwachten die verschillende verkenningen uitvoert, is de Compagnie Jagers-Cyclisten van de Burgerwacht van Brussel. Deze compagnie is 89 man sterk en staat onder bevel van kapitein-commandant Koning. De cyclisten zijn uitstekend bewapend met het Mausergeweer en kunnen zich met hun fietsen langs wegen en paden bijna ongezien verplaatsen. Als men al die verslagen naleest, kan men zich er blijven over verbazen dat de cyclisten, met volle bepakking, elke dag opnieuw tientallen kilometers afleggen per fiets over kassei- en aardewegen en in gelijk welke weersomstandigheden. Soms komt het tijdens een verkenning tot een treffen met Duitse patrouilles. Koning sneuvelt op 6 september nabij Oordegem. Langs de steenweg naar Gent herdenkt een monument dit gevecht.

2.2.3. *Verdediging van de Schelde.*

De Duitsers hebben in augustus 1914 maar één doel, zo snel mogelijk door België trekken naar Frankrijk. In de achterhoede worden de zogenaamde Reservekorpsen aangevoerd. Deze dienen als steun voor de opmars, maar worden noodgedwongen ook ingezet als verdediging tegen de Belgische krijgsmacht in Antwerpen die daar een bedreiging vormt voor de Duitse bevoorradingslijnen naar Frankrijk.

Van Belgische zijde is het van groot belang om het gebied achter de Schelde te beveiligen. De spoorlijnen van Antwerpen met de kust zijn nodig om wapens en munitie naar Antwerpen te brengen en ze vormen ook de enige vluchtroute voor het leger indien de forten rond Antwerpen het zouden begeven. De Schelde en de Durme vormen twee natuurlijke verdedigingen, de overgangen zijn zowel voor Duitsers als Belgen van cruciaal belang.

Dendermonde, belangrijk strategisch punt, verlenging van de fortengordel rond Antwerpen, wordt vanaf 28 augustus verdedigd door het leger.

Volgend overzicht toont hoe luitenant-generaal Clooten zijn manschappen bij de verdediging van de Schelde inzet. Het is de situatie op 2 september die wordt weergegeven. Eenheden worden verplaatst naargelang de omstandigheden.

Ten zuiden van de Schelde

- 1 compagnie Jagers-Cyclisten Burgerwacht van Brussel (100).
- 1 groep Vrijwilligers (60).

Langs de Schelde (bruggen)

- Schoonaarde en Berlare: 3 compagnies Burgerwacht van Schaarbeek (390).
- Uitbergen en Overmere: 1 eskadron gendarmen (90), Burgerwacht van Sint-Gilles (380) en van Vorst (210).
- Wetteren: 2 half-regimenten Jagers-Verkenners van Brussel (700), 2 batterijen met 4 kanonnen 87 mm (160). 1 eskadron Marie-Henriette Burgerwacht van Brussel (81), 1 bataljon Vrijwilligers (1050).
- Melle: Jagers te Paard Burgerwacht van Luik (34), groep Vrijwilligers (75), 1 eskadron gendarmen (90).
- Heusden: Jagers te Voet Burgerwacht van Gent (190), groep Vrijwilligers (500).
- Gent: Burgerwacht van Gent (1 regiment opnieuw bewapend) (1265).

Achter de Schelde

- Zele: Burgerwacht van Elsene (950).
- Kalken: Burgerwacht van Anderlecht (650), 1 batterij met 2 kanonnen 87 mm (90).
- Laarne: Burgerwacht van Ukkel (240) en Koekelberg (115).
- Lokeren: Burgerwacht van Schaarbeek (700) en Lokeren (185).
- Waasmunster: Burgerwacht van Sint-Joost (258).
- Sint-Niklaas: 1 batterij (zonder geschut) (90), 1 eskadron gendarmerie (100), Burgerwacht van Sint-Niklaas (180).

Tabel 1. Inzet van de troepen van Luitenant-generaal Clooten aan de Schelde, 2 september 1914.

Eén overgang over de Schelde die de komende weken van doorslaggevend belang zal blijken te zijn, is de brug van Schoonaarde. Die wordt bewaakt door de Burgerwacht van Schaarbeek onder bevel van kolonel Blaton. Deze meldt trouwens op 29 augustus vanuit Berlare aan Clooten dat de stemming van de mannen onder zijn bevel uitstekend is. De brug over de Schelde wordt slechts twee maal per dag opengesteld om het verkeer door te laten. Een aantal sloepen dat zich op de rechteroever bevond, werd overgebracht naar de linkeroever. Daarenboven werd een aantal pontons, die geen nut meer hadden, tot zinken gebracht. Vanaf half negen 's avonds worden de lichten gedoofd.

Zo wordt de brug van Heusden vanaf 31 augustus bewaakt door Gentse burgerwachten. Op 30 augustus stuurde Clooten het bevel aan generaal Stroobants, die de afgezette militaire gouverneur Lauwers opvolgde, om het bataljon Jagers te Voet van de Gentse burgerwacht naar Heusden te sturen en er de brug over de Schelde te beveiligen. In geval de Duitsers met een grote overmacht de brug zouden aanvallen en een aftocht noodzakelijk is, dient dit te gebeuren via Laarne. De 1ste compagnie wordt op 31 augustus om 5 uur 's ochtends nog op verkenning gestuurd naar Merelbeke en Zwijnaarde. Om half drie na de middag verzamelen beide compagnies van het half-bataljon onder bevel van majoor Carpentier op het Sint-Pietersplein. Om drie uur vertrekken ze met hun vlag. Na een voettocht van twee uur bereiken ze Heusden. Ze hebben hun posities nog maar nauwelijks ingenomen wanneer een Duits vliegtuig laag overvliegt. Er worden salvo's afgevuurd op het vliegtuig, dat meteen verdwijnt. Zij graven loopgraven op de linker Scheldeoever, aan beide zijden van de brug. De mannen vinden logies bij de inwoners of in de school.

Generaal Clooten heeft zijn manschappen gelegerd in het hem toegewezen gebied. Als men bedenkt dat bijvoorbeeld in Laarne en Kalken plots een duizendtal burgerwachten (Burgerwacht van Ukkel, Koekelberg en Anderlecht) neerstrijken, dan vergt dit heel wat organisatie qua behuizing en bevoorrading, zowel van eten als materiaal. In Overmere, waar burgerwachten van Vorst en Sint-Gillis gelegerd zijn, is een register bijgehouden van de leveringen door burgers. Dit gaat van schoenen en reparatie van schoenen, tot broeken, dekens, rijwielen, enz. De bevolking zal pas na de oorlog vergoed worden.

Soms zorgen de autoriteiten voor voedselbevoorrading eventueel door opeising bij de gemeente, maar dikwijls moeten de burgerwachten zelf eten zoeken en dit bij de inwoners die het zelf ook niet al te breed hebben. Af en toe kunnen ze mee-eten, maar soms moet de dagelijkse soldij van 2 frank worden aangesproken. Inkwartiering gebeurt bij burgers of in kloosters of schoolgebouwen. Luitenant-generaal de Coune rapporteert op 4 september: *'les hommes sont logés en cantonnement abri'*. Met andere woorden, ze hebben beschutting en een dak boven hun hoofd, maar dit kan evengoed een hooizolder in een schuur zijn.

Er wordt ook heel wat over en weer getelefoneerd en zo wordt aan de majoor-commandant van het kantonement Kalken op 3 september gemeld dat er voor de wachten van Anderlecht, Koekelberg en Molenbeek 30000 *cartouches* beschikbaar zijn. Ze moeten worden verdeeld naar gelang de nood.

3. De aanwezigheid van eenheden van de actieve burgerwacht in Laarne en Kalken.

Van bij het uitbreken van de oorlog worden van overheidswege heel wat maatregelen getroffen om in de voedselbevoorrading te voorzien. Wanneer er dan ook nog een duizendtal burgerwachten in een kleine gemeente gelegerd worden, zorgt dit voor een extra belasting. Over de aanwezigheid van de burgerwachten van Anderlecht, Koekelberg en Molenbeek in Laarne en Kalken, vinden we het volgende in de briefwisseling van de burgemeester van Kalken ³.

3 Sept 1914

Mr de Gouverneur Oostvlaanderen.

Ik neem de vrijheid U te doen kennen, dat ten gevolge van het verblijf van een duizendtal burgerwachten, binnen onze gemeente sedert vijf dagen, de voorraad van levensmiddelen bij handelaars en winkeliers bijna is uitgeput.

Het ware ons aangenaam te weten wat er ons te doen staat in de huidige omstandigheid.

*Aanvaard, Mr. de Gouverneur, de verzekering mijner hoogachting
De Burgemeester*

5 Sept 1914

Voldoende aan uwen brief van 2 sept 4e afd n°91.905, heb ik de eer hieronder na opneming te laten geworden, den voorraad welke nog in de gemeente bestaat. Alles is uitgeput geworden, ten gevolge van het verblijf der burgerwachten in de gemeente, van Koekelberg. Anderlecht. Molenbeek.

1. Bloem 950 kgr

2. Rogge 500 kgr

3. Kolen 10.000 kgr.

Er zijn ook geene andere waren meer; en nergens van leveraars te bekomen; zoals suiker, zout rijst en andere eetwaren.

Mag deze bestelling door uwe tusschenkomst aangevraagd worden, ten einde in dezen toestand te verhelpen.

De Burgemeester

³ Laarne, Gemeentehuis, MAK, nr. 205.1, register *Verzonden brieven 20 maart 1911 tot 14 mei 1920*, notities nrs. 447 (3 september 1914), 450 (5 september 1914), 461 (16 september 1914), 463 (18 september 1914) en 476 (7 oktober 1914).

16 Sept 1914

Mr. De Gouverneur Oost.vl. Gent

In zitting van den gemeenteraad van 8 Sept l.l. is de heer A. Schepens benoemd als tijdelijk politieagent onzer gemeente. Tot hiertoe heeft hij nog geene kenteekenen, en gisteren avond heeft hij moeilijkheden tegengekomen, met burgerwachten in onze gemeente verblijvende, omdat hij, als burger, dienst deed. In dit geval, Heer Gouverneur, wenschen wij te weten hoe wij moeten handelen?

De Burgemeester

18 Sept 1914

Mr. De Gouverneur Oost.vl. Gent

In antwoord op uw geerd schrijven van 15 dezer 2de afd. n. 3940b heb ik de eer U E het volgende te melden.

De heer onderpostontvanger volgens mij heeft zijne verontschuldigungen niet in 't ware daglicht gesteld.

(...)

Daarenboven vergeet hij te zeggen dat zijne vrouw wezenlijk vermogend is, en dat hij geen last van kinderen heeft. Als wij bij zulke burgers geen manschappen mogen plaatsen, wordt het ons onmogelijk ooit voor 200 man logement en voedsel op de gemeente te vinden. Wat moeten wij dan doen als er 800 komen, zooals het reeds gebeurd is? Voor hetgeen de plaats aangaat, natuurlijk kan men niemand dwingen zijne eigene slaapkamer af te staan, maar zoo vinden wij hier veel begoede burgers die slechts over ééne slaapkamer beschikken, moeten die dan ook allen ontslagen worden van logement te geven? Ik meen dat die burgers hunne manschappen op strooi mogen logeeren. Is dit wel zo? Gaan wij daar moeten aan toe geven van bij de begoede burgers geene manschappen te mogen zenden, voor die reden van gebrek aan plaats, dan gaat onze lijst van logementen meer dan op den helft smelten.

De Burgemeester

7 Okt 1914

M. le Sous-Intendant militaire, attaché à l'Etat-major du Lieutenant Gand

J'ai l'honneur de vous accuser la réception du chèque (...) de fr 800 qui m'est parvenu avec votre lettre du 6 de ce mois et destiné à payer le logement et la nourriture des gardes civiques qui ont séjourné dans m/c.

Le Bourgmestre

Over de aanwezigheid van “vreemde” burgerwachten in Laarne geeft het archief van de gemeente Laarne evenmin informatie vrij. Het register van verzonden brieven bevat slechts een zeer summiere aanduiding van de onderwerpen van de brieven. Daaruit is zo goed als geen verdere informatie te halen.

4. Training van de burgerwachten.

Zoals reeds eerder gezegd hebben de opgeroepen burgerwachten een beperkte militaire opleiding gekregen. Luitenant-generaal Clooton zorgt ervoor dat de troepen onder zijn bevel training krijgen in het uitvoeren van verkenningen, het opzetten van wachtposten en het verdedigen van hun stelling. De burgerwachten aan de Schelde voeren vooral bewakingsopdrachten uit. Er is meestal 's morgens en 's avonds appel, maar ondertussen slaat de verveling toe. Een voorbeeld van een order om de mannen te trainen en alert te houden, zien we op 1 september.

Om de eenheden te trainen in het marcheren in mobiele colonnes wordt beslist om vanaf 7 uur volgende opdrachten uit te voeren:

1. *Mars van Lokeren naar Overmere.*
2. *Mars van Zele naar Kalken.*
3. *Mars van Waasmunster naar Zele.*
4. *Mars van Kalken en Laarne naar Massemen. Het geschut neemt stelling nabij de bocht aan hoogte 20, ten westen van Massemen.*
5. *Mars van Overmere naar Elsburg (kilometerpaal 2 op baan Lede).*
6. *Mars van Berlare naar station Gijzegem.*
7. *Mars van Wetteren per bataljon naar Westerhoek, het kruispunt ter hoogte van kilometerpaal 14 van de weg van Melle naar Geraardsbergen. De twee batterijen (vier stuks) rijden na het eerste bataljon en nemen positie in nabij hoogte 47 ten zuidoosten van Gijzenzele. De colonne wordt zo georganiseerd dat er verkenners, flankdekking en een achterhoede is. Normale snelheid is 4 km per uur met 10 min rust elk uur.*
8. *Het eskadron gendarmerie in Laarne verlaat deze locatie om 06.30 om in Melle aan te sluiten bij het detachement burgerwacht te paard van commandant Chaudoir. Zij begeven zich samen naar Munte via Lemberge en Bottelare.*
9. *Het eskadron van Gent in Wichelen verlaat deze plaats om 07.00 en begeeft zich naar 't Wolfgat, Smetlede, Oordegem, Bavegem, Sint-Lievens-Houtem.*
10. *De compagnie cyclisten verlaat Massemen om 07.30 en gaat naar Westrem, Kwabeke, Scheldewindeke, Nederzwalm.*

Eens de verschillende colonnes hun doel bereikt hebben, bezetten ze de plaats en winnen inlichtingen in. Na anderhalf uur keren ze terug terwijl ze rugdekking voorzien. De aanbevelingen in punt 7 gelden voor elke colonne.

De oversten bezorgen me een schema waardoor ik zie hoe de manschappen opgesteld werden in elke colonne en stellen een rapport op over de uitgevoerde mars.

De eenheid Vrijwilligers aan de brug van Melle blijft ter plaatse. De bruggen van Wetteren, Uitbergen en Schoonaarde blijven bezet, in de kantonnementen rest er een minimumbezetting. Ik heb de brug van Heusden laten bezetten door de Jagers te Voet van Gent.

Getekend Lt. Gen. Clooten

Een ander order voor 1 september, verspreid in de zone Lokeren, heeft het meer over de discipline. Daar moeten de manschappen een verdediging uitbouwen en bemannen. Nadien zullen ze maatregelen treffen voor een eventuele vijandelijke aanval. Verder volgt een berisping omdat de manschappen hun uniform niet correct dragen, dit heeft te maken met het warme weer. Er kan ook niet getolereerd worden dat wachtposten neerzitten. Ze zijn dan niet alert en de kans is groot om in slaap te vallen. Een wacht moet een zekere uitstraling hebben bij het uitvoeren van zijn missie en om respect af te dwingen. Ook verwacht men dat correct gesalueerd wordt tussen de verschillende rangen en als laatste wordt vermeld dat de oversten moeten zorgen dat al hun manschappen een identiteitskaart bezitten met daarop hun stamnummer. Het order is ondertekend door generaal-majoor Wouters.

5. Dendermonde in brand, Gent bedreigd.

Op 31 augustus overspoelen Duitse eenheden de streek tussen Asse, Ternat en Brussel. Het is het *IX. Reservekorps van General der Infanterie* von Boehn met zo'n twintigduizend man. Een aantal regimenten zijn aangekomen in Leuven in de nacht van 25 op 26 augustus en hebben 'dapper' meegeholpen een deel van het stadscentrum te plunderen.

De aankomst van het *IX. Reservekorps* ten westen van Brussel wordt onmiddellijk gesignaleerd aan generaal Clooten. Is Dendermonde het doel? Of hebben de Duitsers het ook gemunt op de bruggen over de Schelde, tussen Dendermonde en Gent?

Op 4 september zetten de Duitsers de aanval in op Dendermonde. Generaal Clooten wordt op de hoogte gehouden van de Duitse bewegingen door verkenners en vrijwillige burgers die informatie doorseinen. Hij neemt de nodige maatregelen om in geval van nood de troepen onder zijn bevel achter de Schelde in veiligheid te brengen. De groep onder bevel van luitenant-generaal de Coune die zich in Wetteren en omgeving bevindt moet in dat geval terugplooiën naar Zeveneken. De groep onder bevel van generaal-majoor Wouters in en rond Zele krijgt instructies om indien nodig terug te trekken naar Lokeren. Maatregelen worden genomen om bij een eventuele terugtocht de bruggen over de Schelde te vernielen (wat ook effectief zal gebeuren). Vanuit de Versterkte Plaats Antwerpen krijgt de 1ste Legerdivisie de opdracht om

via de linker Schelde oever hulp te bieden aan de troepen van generaal Warnant in Dendermonde.

Wanneer Duitsers gewapend met mitrailleurs aan de brug van Schoonaarde verschijnen, kan de Burgerwacht van Schaarbeek niet lang stand houden; de brug wordt vernield en de burgerwachten beginnen de terugtocht. Het Belgisch leger kan Dendermonde niet behouden en de brug over de Schelde valt er ongeschonden in Duitse handen. Het gebied rond Zele is nu bedreigd en het hoofdkwartier van generaal-majoor Wouters wordt nog vóór de middag ontruimd. Een trein staat klaar om de troepen naar Moerbeke te transporteren. De trein zal vervolgens naar Lokeren terug keren om een aantal manschappen op te halen die te voet van Zele naar Lokeren marcheren.

Dichterbij Gent, krijgt luitenant-generaal de Coune van Clooten bevel om zijn hoofdkwartier van Wetteren naar Zeveneken over te brengen. De staf van Clooten wordt nu in Lochristi ingericht.

De Burgerwacht van Luik van commandant Chaudoir is nog altijd op post aan de brug van Melle. Om 18 uur komt een cyclist aangereden met het bevel van Clooten om de brug te vernielen. Chaudoir heeft geen springstof ter beschikking. Daarom laat hij eerst de brug opendraaien voor ze in brand te steken met petroleum, waarna hij met zijn wachten naar Lochristi rijdt.

Nu het gebied van Sint-Niklaas, met de komst van de 1ste Legerdivisie en de vestingtroepen van generaal Warnant, onder bevel komt van het Belgische leger, schuift het territorium waarover Clooten bevel voert op in de richting van Gent. Op 5 september brengt Clooten zijn hoofdkwartier daarom over naar Gent, terwijl zijn twee ondergeschikten, generaals de Coune en Wouters hun staf overbrengen naar Mariakerke en Ertvelde. De manschappen worden verplaatst van het gebied achter de Schelde naar het noordwesten van Gent, over het kanaal Gent-Terneuzen. De groep de Coune krijgt een rustdag, de groep Wouters moet de bruggen over het kanaal Gent-Terneuzen bewaken en de spoorlijn Moerbeke-Wachtebeke-Zelzate.

Op 5 september steken de Duitsers Dendermonde systematisch in brand. Dit wordt tot ver in de omtrek waargenomen. Tot in Wetteren voert de wind verbrand papier afkomstig van Dendermonde mee.

Duitse patrouilles gaan op verkenning ten noorden van de Schelde. Een groep wielrijders heeft zelfs de opdracht de spoorlijn bij Moerbeke op te blazen. Dit lukt niet wegens de grote tegenstand langs Belgische zijde. Een sabotage van de spoorwegrails tussen Lokeren en Zeveneken op 7 september lukt wel, waardoor het treinverkeer tussen Gent en Antwerpen onderbroken is.

De Duitsers zijn echter nog niet van plan door te stoten naar het noorden. Reeds op 4 september zijn, na de inname van Dendermonde, een aantal bataljons in zuidelijke richting teruggekeerd.

Op 7 september lijkt het alsof het gevreesde *IX. Reservekorps* zich richting Gent begeeft. Luitenant-generaal Clooten heeft zijn manschappen, vooral vrijwilligers en

gendarmen, in een cirkel rond Gent geplaatst. Hij wil vermijden dat er op Gents grondgebied gevochten wordt. Er breken gevechten uit waarbij langs beide zijden doden en gewonden vallen en waarna de Duitsers hun woede koelen op de bevolking van Melle.

Het komt tot een conflict tussen generaal Clooten, die zijn hoofdkwartier de avond van 7 september in Eeklo heeft, met burgemeester Braun van Gent. Braun is door von Boehn uitgenodigd om in Oordegem te komen praten over de voorwaarden om Gent niet aan te vallen. Braun neemt hierop contact op met Clooten en wil de verzekering dat er zich geen regulieren troepen en burgerwachten meer in Gent zullen ophouden. Clooten antwoordt: *‘De heer burgemeester moet zijn plicht kennen, net zoals de generaal de zijne kent.’*

Op 8 september vraagt von Boehn een hele lijst bevoorrading en inderdaad de ontwapening van de burgerwacht. In de stad worden plakbrieven uitgehangen waarbij

Hoofdkwartier Staf – luitenant-generaal Clooten in Eeklo.

Groep van generaal-majoor Wouters (hoofdkwartier in Waarschoot).

Zelzate en Assenede: Burgerwacht van Schaarbeek.

Kaprijke: Burgerwacht van Laken en Jette.

Waarschoot: Burgerwacht van Sint-Joost.

Oostwinkel: Burgerwacht van Verviers en Brussel

Artillerie Burgerwacht Brussel

Ertvelde: Burgerwacht van Vorst en Sint-Gillis.

Groep van luitenant-generaal de Coune (hoofdkwartier in Beernem).

Aalter: Burgerwacht van Ukkel.

Knesselare: Half-regiment Jagers te Voet.

Ursel: Burgerwacht van Molenbeek, Koekelberg en Anderlecht.

Beernem: Half-regiment Jagers te Voet.

Groep van generaal-majoor Morel de Boucle (hoofdkwartier in Waarschoot).

Waarschoot: Burgerwacht van Gent.

Mobiele eenheden (speciale korpsen).

Zomergem: Compagnie Jagers-Cyclisten (Burgerwacht van Brussel).

Ruiselede: Burgerwacht eskadron Marie-Henriette, eskadron Chaudoir,

Burgerwacht van Gent Jagers te Paard.

Tabel 2. Overzicht van de Burgerwacht onder het bevel van luitenant-generaal Clooten, 8 september 1914.

Het valt op te merken dat niet alle burgerwachten vermeld worden.

De Burgerwacht van Sint-Niklaas staat niet in de lijst, die bevond zich nabij Brugge.

de burgerwachten opgeroepen worden om zo snel mogelijk hun wapens en munitie in te leveren in het Gravensteen. De meeste burgerwachten zijn niet meer in Gent aanwezig en ook minister de Broqueville spreekt zijn veto uit tegen het leveren van de wapens van de burgerwacht aan de Duitsers.

Uiteindelijk had von Boehn geen orders om Gent in te nemen en zet zijn korps de opmars naar Frankrijk verder.

6. Het einde van de opdracht van de burgerwacht.

Na de gevechten nabij Gent brengt luitenant-generaal Clooten zijn hoofdkwartier op 11 september terug naar Gent. De komende weken voeren de speciale eenheden van de burgerwacht verkenningen uit in Oost- en West-Vlaanderen. Het komt nog dikwijls tot confrontaties met Duitse eenheden waarbij langs beide zijden doden en gewonden vallen. De infanterie van de burgerwacht zal zorgen voor de bewaking van spoorwegen, bruggen en waterwegen vooral ten noorden van Gent. Doordat de vluchtweg voor het Belgische leger in de Versterkte Plaats Antwerpen open blijft, zal een groot aantal manschappen en materiaal uit Antwerpen kunnen weggomen. De terugtocht van de troepen begint in de nacht van 6 op 7 oktober. Uiteindelijk zullen ze zich half oktober hergroeperen achter de IJzer.

Luitenant-generaal Clooten verlaat Gent op 12 oktober, na het tweede gevecht om Melle. De eenheden van de burgerwacht trekken vrij ordelijk westwaarts. Om 5 uur in de ochtend van dinsdag 13 oktober ontvangt Clooten een telegram van Charles de Broqueville met het bevel om de burgerwacht te ontslaan. Dit moet in Brugge gebeuren. Clooten brengt in de voormiddag de bevelvoerende officieren van de verschillende groepen burgerwacht in Sijsele op de hoogte. Het bevel slaat iedereen met verstomming. Clooten kan er aan toevoegen dat de burgerwachten recht hebben op een vergoeding van 250 frank, voor bewezen diensten, en dat de koning hem het Grootkruis in de Kroonorde heeft toegekend. Onderscheidingen voor de overigen zullen door de regering op een later tijdstip moeten bekeken worden... Hierop vertrekt Clooten naar Brugge waar hij zijn archieven op het stadhuis afgeeft. De wapens van de burgerwachten worden in Brugge op een hoop gegooid. Een aantal burgerwachten neemt dienst bij het veldleger, andere zijn het beu en trachten naar Frankrijk te gaan of proberen net zoals de duizenden vluchtelingen aan boord van een ferry naar Engeland te geraken. Anderen gaan gewoon naar huis.

Bronnen.Niet-gepubliceerde bronnen.

Aalst, Stadsarchief,

<http://aalst.courant.nu>: *De Volksstem* 8 augustus 1914.

Brussel, Koninklijk Legermuseum, Archief uit Moskou,
dozen 200, 1261, 1794 en 2045.

Gent, De Zwarte Doos, Stadsarchief,
B.W.1, nr. 16-24.

Kalken,

Verzameling *De Scheldegalm*, bewaard bij André Van De Sompel voor de Vereniging voor Lokale Geschiedenis van Kalken en Laarne.

Laarne, Gemeentelijk archief,

Archief Kalken vóór de fusie (MAK), nummers

– 205.1, register *Verzonden brieven 20 maart 1911 tot 14 mei 1920*.

– 504.72, register *Bekendmakingen van 14 januari 1911 tot 26 juli 1924*.

– 580.27, farde *Garde Civique – Burgerwacht 1906-1914*,

– 580.27, doos *Burgerwacht 1870-1914/I*.

Archief Laarne vóór de fusie (MAL), nummer

– 205.1, register *Verzonden brieven 2 januari 1914-8 februari 1919*.

Notulen van de beraadslagingen College van burgemeester en schepenen van Kalken en Laarne en van de beraadslagingen van de gemeenteraden van Kalken en Laarne, periode augustus-oktober 1914.

Overmere,

Register verschaffen voorraad militaire overheid Overmere.

Gepubliceerde bronnen.

- GOOSSENS P., MEIRESONNE L., *Vlaanderen Niemandslan 1914*, Leuven, 2009.
- VELDEMAN P., E.A., *Leve het Algemeen Stemrecht! Vive la garde civique*, Leuven, 2002.
- VAN REYBROUCK T., *Chère et brave musique. De muziekkorpsen van de burgerwacht in West-Vlaanderen (1848-1914)*, Gent, 2007 – eindverhandeling.
- VAN GEET W., *De burgerwacht van Antwerpen*, Antwerpen, 1981.

EEN NIEUWE KLOK VAN PEETER VAN DEN GHEIN DE OUDE VOOR KALKEN IN 1597.

François van der Jeught
Mechelen, 28 eptember 2014

Vooraf.

Bij het ontsluiten van de protocollen van de Mechelse notaris Charles Van der Meeren uit de periode 1589 – 1603, bewaard op het Mechelse Stadsarchief (S.A.M.), kwamen het aanbestedingscontract en een kwitantie aan het licht waaruit blijkt dat de Mechelse klokkengieter *meester Peeter Van den Ghein de oude* in 1597 een klok heeft geleverd voor de kerk van Kalken¹.

Voor zover kon nagegaan worden, is deze levering onbekend in de literatuur over klokken en beiaarden. Toch waren al enkele gegevens bekend over die nieuwe klok dankzij de publicatie van M. Meys in *Honderd bewogen jaren uit de geschiedenis van de kerk van Kalken ca. 1550 – 1650*². Meys noteerde dat in 1597 de echtgenote van Andries De Schaepmeester werd betaald voor de *clocke te schueren en schoen te maken* en dat de *deken van de stede ende lande van Denremonde* werd betaald voor de *selve clocke te doopen en consacrerem*. Op de dag van de doop van de klok werd in Kalken een maaltijd gehouden. Meys noteerde: *Ontvangen de ghijfte die d'ingheseten van deze prochie en andere ghejont ende ghegheven hebben in de kercke ten daghe de clocke wierde gheconsacreert, de somme van 23 libra* (pond of gulden) *5 schellingen 5 groten*. Voor specerïe, kolen, wortelen, twee kippen, twee schapen, brood en twee tonnen bier *tot stichten als vooren* werd 4 lb. 14 s. 11 gr. uitgegeven. De schaliedekkers en de timmerlieden van het *beelferoot* (het belfort, de toren met de klok of klokken), die vermoedelijk de klok hadden opgehangen, ontvingen voor hun werk een ton bier van 20 schellingen. Waar of door wie de nieuwe klok van 1597 voor de kerk van Kalken werd gegoten, was echter niet bekend.

In deze bijdrage bespreek ik het aanbestedingscontract van 19 mei 1597 en de kwitantie van de eerste betaling van 3 juli dat jaar. De transcriptie ervan is als bijlage

¹ Stadsarchief Mechelen, notaris Ch. Van der Meeren, nr. 1.213, s.f^o, 19 mei 1597 (aanbestedingscontract) en 3 juli 1597 (kwitantie). Omdat de klokgieter het contract ondertekende met *Peeter Van den Ghein*, wordt in deze bijdrage zijn familienaam consequent in deze schrijfwijze vermeld.

² MEYS M., *Honderd bewogen jaren uit de geschiedenis van de kerk van Kalken ca. 1550 – 1650*, in *Castellum*, nr. 3, september 1991, p. 5 – 61.

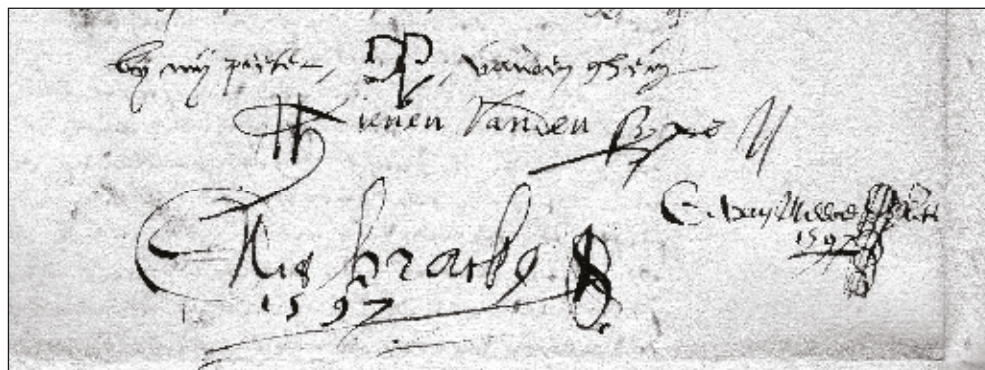
Met dank aan Lieven Hanselaer, die deze publicatie en de transcriptie van de gegevens met betrekking tot de klok in 1597, via e-mail op 8 september 2014 ter kennis bracht.

toegevoegd. Meteen breng ik ook de klokgieter voor het voetlicht, een telg uit de familie Van den Ghein, die in de zestiende eeuw als klokgieters haar bloeiperiode kende.

1. Het aanbestedingscontract van 19 mei 1597.

Op 19 mei 1597 gingen Lieven Van den Zijpe en Dionisius Bracke voor de Mechelse notaris Charles Van der Meeren een aanbestedingscontract aan met de klokgieter *Peeter Van den Ghein de oude*. Lieven Van den Zijpe was de pastoor van Kalken en Dionisius Bracke de *bailliu* (baljuw) *der prochie van Calcene, lande van Dendremonde*. De klok zou bestemd zijn voor de parochie van Kalken, dus voor de kerk. Zij moest ongeveer 2.000 pond wegen (1 Mechels pond = 0,409 kg) gerekend aan 37 gulden 10 stuiver per 100 pond brons of 7,5 stuiver per pond, hetzij 15 groten Vlaams.

Peeter Van den Ghein *de oude* zou de klok gieten vóór Sint-Jansmis (dit is 24 juni) en uiterlijk in juli 1597. Het brons moest wel vooraf gewogen worden in de Koninklijke Waag in Mechelen. Daar zouden de kopers de klokspijs aanvaarden. Van den Ghein zou ook *de panne*³ voor de klok leveren aan dezelfde prijs van 7,5 stuiver per pond brons.

*Illustratie 1. Handtekeningen onder het aanbestedingscontract van 19 mei 1597 van Peeter Van den Ghein (met handmerk), pastoor Lieven Van den Zijpe, Dionisius Bracke en de notaris.
(S.A.M., notaris Ch. Van der Meeren, nr. 1.213, s.f°).*

In aanwezigheid van de notaris betaalden de kopers al contant 14 pond groten Vlaams aan de klokgieter. Zij beloofden om bij de levering van de klok de helft van de koopsom te vereffenen en vervolgens van de andere helft, een derde met Bamis

³ De *panne* is de metalen kom in de klokkenstoel waarin de as van de luidklok draait.

e.k., een derde met Kerstmis e.k. en het laatste derde één jaar na de dag van de levering van de klok.

Mocht er eventueel een geschil rijzen tussen beide partijen, dan zou de Grote Raad bevoegd zijn. De Grote Raad was in het *Ancien Régime* het hoogste rechtscollege van de Nederlanden en zetelde in Mechelen. Beide partijen machtigden in voorkomend geval dan *meesters* Jehan Carpentier, Pauwels Lescuijer en Jan Gheys, alle drie procureurs in de Grote Raad. De akte werd verleden *Inde Ketel*⁴ met als getuigen *meester* Bertelmeeus Van Eijnde, procureur in de Grote Raad en Adriaen Plattijn.

2. De kwitantie van 3 juli 1597.

Pastoor Lieven Van den Zijpe uit Kalken betaalde in Mechelen op 3 juli 1597 aan *meester* Peeter Van den Ghein *de oude* de som van 398 gulden 8 stuiver 1 blank. Het was de helft van de koopsom van de nieuwe klok met de *panne*. Ze wogen samen 2.125 pond. In dat bedrag was al de 14 pond groten Vlaams opgenomen, die contant was betaald bij het ondertekenen van het aanbestedingcontract op 19 mei 1597. Peeter Goethals en Jan De Meester waren de getuigen bij het opmaken van de kwitantie.

3. De klokgieter *meester Peeter Van den Ghein de oude*.

Meester Peeter Van den Ghein de oude - in de literatuur ook Peeter (II) Van den Ghein genoemd en met varianten in de schrijfwijze van de familienaam - was een telg uit de dynastie van Mechelse klokgieters, allen erfgenamen van Willem Van den Ghein. Willem was afkomstig van Goirle bij Baarle-Hertog. Hij werd gekochte poorter van Mechelen op 17 juli 1506 en zou de stamvader worden van een geslacht dat tot diep in de twintigste eeuw klokken zou gieten. Hij was de oudste van tien klokgieters Van den Ghein in Mechelen. De meest succesvolle onder hen waren Willems zoon, kleinzoon en achterkleinzoon, die allen Peeter heetten. Die drie generaties goten tussen 1540 en 1615 klokken voor Aalst, Arnemuiden, Brussel, Diest, Edam, Lier, Mechelen, Monnickendam, Oudenburg, de abdij van Roosendaal bij Mechelen, Sint-Maartensdijk, Veere en Zierikzee.

Peeter (II) Van den Ghein was een zoon van Peeter (I) Van den Ghein (°ca. 1500 – †Mechelen, 14 maart 1561) en Anna Van Dyevoerden. Peeter (I) was een zeer verdienstelijk en veelzijdig gieter. Vele van zijn klokken, bellen en vijzels zijn tot op vandaag bewaard gebleven. Ze zijn bijzonder mooi, zowel wat hun vorm als hun versiering betreft. Zijn bellen en klokken werden destijds geprezen om hun zuivere klank. Zijn faam reikte tot in Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Zweden, Groot-Brittannië en Spanje.

⁴ *De Ketel* was een bekende herberg/afspanning aan de Korenmarkt in Mechelen.

Peeter (II) Van den Ghein nam na het overlijden in 1561 van zijn vader Peeter (I) zijn atelier over aan de Hoogstraat in Mechelen. Jan (II) Van den Ghein (†Mechelen, 1573), de broer van Peeter (II), ging aan de slag in de gieterij aan de Oude Brusselstraat. Hij zou naast klokken ook artilleriestukken gieten.

Peeter (II) Van den Ghein was kort voor 1553 gehuwd met Elisabeth Smeyers alias Wagemans. Hun gezin telde zeker vijf dochters en vier zonen. Antoon zou op zeer jonge leeftijd overlijden; Peeter (III), Hendrik en Jan (III) zetten de klokkengieterstraditie verder. Hun zuster Joanna Van den Ghein huwde in 1590 met Peeter (I) De Clerck, een kopergieter van Mechelen.

Na het overlijden in 1575 van zijn moeder Anna Van Dyevoerden nam Peeter (II) zijn intrek in zijn ouderlijk huis *De Swaene* aan de Hoogstraat.

De klokken die Peeter (II) Van den Ghein goot, waren harmonieus, mooi en versierd met een fries, dit is een opschrift rondom de klok met decoratieve elementen. Van hem zijn ook een aantal vizzels, tafelbellen, ijkmaten en andere koperen voorwerpen bekend. De reputatie van Peeter (II) Van den Ghein reikte tot in Duitsland en Spanje. Op het einde van zijn leven had hij problemen met zijn ogen. Op 24 januari 1598 overleed hij aan de pest in zijn huis aan de Hoogstraat. Drie dagen nadien werd hij begraven.

In hun publicatie over de Mechelse klokkengieters vermeldden Marc Van Bets en Karine Decoster 89 klokken en klokjes van *meester Peeter Van den Ghein* in de periode 1563-1597. Samen met de zes klokken die dr. Eugeen Van Autenboer opnam in zijn bijdrage uit 1954 over de Mechelse klokken, zijn momenteel in de literatuur 95 (beiaard) klokken en klokjes van Peeter (II) Van den Ghein bekend. Ze waren onder andere bestemd voor de Sint-Jacobskerk van Antwerpen, de Sint-Gummaruskerk van Lier, de Zwartusterskapel in Leuven, de lakenhalle van Diest, het belfort van Aalst, de Sint-Michielskathedraal van Brussel, voor de Sint-Martinuskerk van Halle, in Mechelen voor de kerk van Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle, de Sint-Romboutskathedraal en de Sint-Janskerk, voor de H. Mariakerk in Hoorn, de kerk in Koudekerke, Arnemuiden, Oude Tonge, Oudelande, Oudorp, Sas van Gent, Follega en Veere in (nu) Nederland, voor de St.-Maria Magdalenakerk in Marne/Ditmarschen en de evangelische kerk van Edemissen (Duitsland), voor het stadhuis van Rye en voor de parochiekerk in East Kilbride (UK), en voor de San Lorenzokerk in Madrid (Spanje).⁵

⁵ ROMBOUITS L., *Zingend brons. 500 Jaar beiaardmuziek in de Lage Landen en de Nieuwe Wereld*, Leuven, 2010, p. 102 – 104 en 175.

VAN BETS M. & DECOSTER K., *De Mechelse klokkengieters*, Mechelen, 1998, p. 45 – 49 en 54 – 57.

VAN AUTENBOER E., *Mechelse klokken*, in *Bijdragen tot de geschiedenis*, Antwerpen – Gent, 1954, reeks III, jaar VI, nr. 3: een kleine klok in 1567 voor Brussegem (p. 136), een klok voor Malderen in 1592 (p. 152), een klok in 1590 voor het klooster van Muizen in Mechelen (p. 152), voor Oudenaarde (aanbestedingscontract d.d. 29 maart 1597 met Peeter (II) Van den Ghein en zijn zoon Peeter), (p. 157), voor de kapel van “Lenneke Mare” in Sint-Lambrechts-Woluwe in 1597 (p. 161) en in 1584 voor het klooster van Korsendonk, grondgebied Oud-Turnhout (p. 163).

Aan deze indrukwekkende lijst kan nu de klok in 1597 voor de kerk van Kalken toegevoegd worden.

Nawoord.

In zijn bijdrage over de Mechelse klokken schreef dr. Eugeen Van Autenboer: *Groot was de faam, die de Mechelse klokgieters van in de 15de tot in de 17de eeuw in onze gewesten en ook buiten de grenzen genoten... Het is een onmogelijke opgave een volledige lijst van al hun produkten op te stellen... Hoe grondiger de archiefdépôts werden doorzocht, hoe langer werd de lijst der Mechelse klokken...*⁶.

De protocollen van de Mechelse notaris Charles Van der Meeren, bewaard op het Mechels Stadsarchief, werden pas ontsloten. Het aanbestedingscontract en de kwitantie die hierdoor aan het licht kwamen tussen de pastoor met de baljuw van Kalken en *meester Peeter Van den Ghein de oude*, klokgieter van Mechelen, illustreert en bevestigt wat Van Autenboer in 1954 schreef. En dankzij dat contract wordt nu de geschiedenis van de kerk van Kalken verder aangevuld en verrijkt...

Bronnen.

Niet-gepubliceerde bron.

Mechelen,

Stadsarchief Mechelen (S.A.M.), notaris Charles Van der Meeren, nr. 1.213.

Gepubliceerde bronnen.

- MEYS M., Honderd bewogen jaren uit de geschiedenis van de kerk van Kalken ca. 1550 – 1650, in *Castellum*, nr. 3, september 1991, p. 5 – 61.
- ROMBOUITS L., *Zingend brons. 500 Jaar beiaardmuziek in de Lage Landen en de Nieuwe Wereld*, Leuven, 2010, p. 102 – 104 en 175.
- VAN AUTENBOER E., *Mechelse klokken*, in *Bijdragen tot de geschiedenis*, Antwerpen – Gent, 1954, reeks III, jaar VI, nr. 3.
- VAN BETS M. & DECOSTER K., *De Mechelse klokkengieters*, Mechelen, 1998, p. 45 – 49 en 54 – 57.

⁶ VAN AUTENBOER E., *o.c.*, p. 129.

Bijlagen.

1. Transcriptie van de akte van d.d. 19 mei 1597.
(Stadsarchief Mechelen, notaris Charles Van der Meeren, nr. 1.213, s.f^o).

De bovenrand van het document is beschadigd.

(...) notarius ende den ghetuijgen naerghescreven (zijn ge-) pareert in propren persooone meester Peeter van den (Gheyne) d'oude, de welcke heeft bekendt zoe hij bekendt mits desen aenghenomen thebbene te leveren ende oversulcx vercocht thebbene aen heer Lieven Van den Zijpe, pastoir, ende aen d'eersame Dionisius Bracke Bailliu der prochie van Calckene, lande van Dendremonde ende de voornoemde heer pastoir, ende bailliu respective hebben bekendt ghecocht thebbene zekere clocke tot behoefve van de voorscreven prochie weghende omtrent twee duijsent ponden luttel min oft meer, ten prijse ende naer advenant van elck hondert ponden tot zeventendertich ghulden, thien stuivers, bedragende elck pondt ghewichts zeven stuivers en halven, maeckende in Vlaemschen ghelde vijftien groten Vlaems, t'eijnden ghewichte, t'eijnden ghelde, welcke voorscreven clocke de voorscreven Van den Gheyne beloeft ghegoeten thebbene tusschen dit ende Sint Jansmisse naestcommende, emmers inde maendt julij ten lancxten, te leveren goeij oprechte stoffe ten segghen van goede mannen hen des verstaende ende te leveren in Sconincx waghe binnen deser stede, alwaer de coopers die aenveerden zullen. Den voorscreven Van den Gheyne zal oock ghehouden wesen te leveren de pannen totte voorscreven clocke dienende oock ten prijse alsvoeren. De coopers zullen gehouden wesen ende beloven den vercoopere te betalen de somme van veerthien ponden grooten Vlaems ghereet die den vercoopere in onse presentie ghetelt zijn gheweest, ten daghe van de leveringhe beloven de coopers d'een helft der voorscreven juste coopsomme te vollen te betaelen, een derde te Bamisse, ghelijcke derde deel te Kersmisse naestcommende ende de derde ende leste paije een jaer naer date van de leveringhe te vollen betaelt. Tot versekertheit van 't ghundt voorscreven, hebben de voornoemde cooperen ende vercoopere verobligeert

*heurlieder eigghen personen ende goederen in solidum
have ende erfve, present ende toecommende, met
renunchiatie van allen excepten ende beneficien van recht
daarmede de cooperen hen in prejuditie van desen eenichsins
zouden moghen oft kunnen behelpen, hoewel dat de
vercooper evenwel tot meerder versekertheit zijn actie*

De bovenrand van het document is beschadigd.

(...)

*voorscreven beloefde somme stellen....
ter cohertie van allen justicien ende specialicken ..
mijne heeren van den Grooten Raede alhier op veele ende
parate executie, wesende te vreden hen te
maeten ghewillichlicken condempneren (des noodt zijnde)
de voorscreven condempnatie promptelicken executeerbaer,
comparerende daertoe onwederroepelicken meesters Jehan
Carpentier, Pauwels Lescuijer, Jan Gheijs ende elcken
van hen promittentes et obligantes etc. Actum te
Mechelen Inde Ketel ten jaere ende daghe voorscreven daerbij
present ende over waren discrete personen meester Bertelmeus
Van Eijnde, procureur van den Grooten Raede ende Adriaen
Plattijn, insetene deser stede als ghetuijgen.*

Was ondertekend door klokgieter *Peeter Van den Ghein* (met in zijn naam zijn handmerk), pastoor *Lieven Van den Zijpe*, *Dionisius Bracke* en notaris *Charles Van der Meeren*.

2. Aansluitend op het contract, de kwitantie van 3 juli 1597.
(Stadsarchief Mechelen, notaris Charles Van der Meeren, nr. 1.213, s.f°).

*Op den derden juli xv^c zeven en tnegentich zoe heeft
Heer Lieven Van den Zijpe, pastoir van de prochie van
Calckene betaelt aen meester Peeter Van den Gheijne
ter causen ende over juste helft der leveringe van de clocke
mette pannen weghende een en twintich hondert
ende vijftwintich ponden gewichts, de somme van
drije hondert achtentnegentich ghulden, acht stuijvers een
blancke, dijes zoe zijn hierinne begrepen de veerthien
ponden grooten betaelt op den xix^{en} meije lestleden
date van den contracte.*

*Actum ten jaere ende daghe voorscreven ter
presentien van Peeter Goethals ende Jan De Meester
als ghetuijgen.*

FOTOGROEP TREFPUNT LEGT DE BOEKEN NEER IN DE BIB TE LAARNE.

Eric De Wilde

1. Het Laarne-Archief.

‘In den beginne... ‘ (halfweg 1967) was er Fotoclub Laarne, de oorspronkelijke naam van de latere Fotogroep Trefpunt.

Lid van het eerste uur Robert De Geest maakte van diverse lokale gebeurtenissen opnamen. Dit gebeurde op diafilm, zodat deze reeds tijdens de allereerste tentoonstelling, met de oktoberkermis, konden geprojecteerd worden.

Het publiek toonde massaal interesse en later werden er avondvullende projecties gegeven (in het toenmalige Gildenhuis), die berucht werden als *Echo Laarne*.

Het waren professioneel afgewerkte voorstellingen waarbij pure reportage op een plezante, relativerende wijze afgewisseld werd met soms compleet verzonden gebeurtenissen. Gans Laarne kwam er naar kijken.

De enorme hoeveelheid beelden werd toen geleverd door verschillende groepsleden. Sommigen zijn er vandaag nog steeds bij, anderen stapten over naar nieuwe bezigheden.

Ere aan wie ere toekomt, het leeuwenaandeel van de opnamen en reproducties van ons Laarne-Archief werden gemaakt door: Robert De Geest, Hervé Demerre, Eric De Wilde, Emiel Fack, Geert Synnesael en Marc Van Eeckhoute.

Projecties vergen heel veel voorbereiding, infrastructuur en ook betrouwbaar materiaal. Nadat Fotogroep Trefpunt stopte met de publieke voorstellingen, gebeurde er niets meer met de duizenden en duizenden dia's. Een waardevol archief zag het daglicht niet meer...

Dat veranderde toen we voor ons tijdschrift *Beeld&Sprak* regelmatig bijdragen met foto's en tekst uit dat dia-archief publiceerden. Die vielen bij veel mensen in de smaak.

Uiteindelijk zette Emiel Fack steeds meer beelden van *Echo Laarne* op papier. Het archief kreeg vorm, blad per blad en telkens vergezeld van de zo goed als oorspronkelijke teksten.

Die teksten werden bij de voorstellingen trouwens telkens knap ingesproken door Lucie De Geest en Marc Roobroeck.

FOTOGROEP TREFPUNT
LEGT DE BOEKEN NEER

HET LAARNE-ARCHIEF
LAARNE

ZOALS HET WAS OF KON GEWEEST ZIJN
VAN 1967 TOT 1984

IN SAMENWERKING MET
DE BIB LAARNE & CASTELLUM

VAN 1 JANUARI 2015 TOT 31 DECEMBER 2017
TER INZAGE IN DE BIB, KEISTRAAT 5 9270 LAARNE

maandag	10 - 12 u
dinsdag	15 - 19 u
woensdag	13 - 17 u
donderdag	15 - 18 u
vrijdag	15 - 19 u
zaterdag	10 - 12.30 u

Verantwoordelijke uitgever: Fotogroep Trefpunt, Eric De Wilde, Massemeesteenweg 214 9230 Massemen

Illustratie 1. Aankondiging van de inzagemogelijkheid van het archief van Fotogroep Trefpunt, van 1 januari 2015 tot 31 december 2017.

Dank zij het titanenwerk van Emiel Fack ontstond ook een tastbaar archief over Laarne, over de mensen en de gebeurtenissen. Het werden dikke albums die op onze tentoonstellingen heel veel inzage kregen van de bezoekers. In het digitale tijdperk kreeg een en ander een logisch vervolg: Emiel Fack begon het materiële archief te digitaliseren. Het resultaat is een aantal ingescande albums, vol foto's met de bijhorende teksten, van het Laarne-Archief van Fotogroep Trefpunt.

De albums werden op CD gezet en aldus voor iedereen beschikbaar gemaakt.

Het kon de toegankelijkheid van ons archief alleen maar vergroten en wij stellen deze CD's in de bibliotheek ter beschikking.

Nu liggen vanaf januari 2015 tot december 2017 om beurt de albums ter inzage in de bibliotheek. Mensen willen soms wel eens liever het authentieke materiaal in handen voelen en niet iedereen beschikt trouwens over een PC.

Ik dank de Vereniging voor Lokale Geschiedenis van Kalken en Laarne omdat zij dit archief voortaan bewaren, de gemeentelijke bibliotheek voor de goede medewerking en tenslotte al de mensen van Laarne voor de warme sympathie waarmee we steeds overal werden onthaald.

2. Grasduinen in de verzameling, periode 1967-1969.

De oudste foto's uit het Laarne-Archief worden hierna afgedrukt. De originele foto's zijn in kleur, wij brengen ze echter in een zwartwitversie.

Het gaat om een verzameling foto's uit de periode 1967-1969 die omschreven worden als:

- 6701 Stichting van de fotoclub, later "Fotogroep Trefpunt" genoemd.
- 6705 Aankomst van de nieuwe pastoor, E. H. De Petter.
- 6805 Bezoek van koningin Fabiola en prinses Paola aan het Slot van Laarne.
- 6905 De Termstraat en de Kolk in 1969 en later.

Foto's uit de periode 1970-1971 werden niet gearchiveerd.

Bij de foto's hoort commentaar die vooral verzorgd werd door Emiel Fack en Eric De Wilde ter gelegenheid van de veelbesproken Echo-voorstellingen die vanaf 1973 werden georganiseerd.

Die commentaar wordt hierna in cursieve tekst weergegeven, gevolgd door de archiefverwijzing van die foto.

Illustratie 2. Eric De Wilde en Emiel Fack overhandigen Antoon Afschrift een deel van het Laarne-Archief, bibliotheek Laarne (Keistraat), 6 december 2014.

Fotogroep Trefpunt wordt gesticht in 1967; ze noemen zichzelf gewoon “de fotoclub”. Enkele maanden later, tijdens de oktoberkermis, stellen ze voor het eerst hun foto’s tentoon. Tijdens deze tentoonstelling gaan regelmatig de lichten uit en wordt hun eerste gesonoreerde diashow getoond, onder het motto: “Dorpsgenoten fotograferen”. Illustratie 3 (Fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 670101) is het titelbeeld van deze diashow.

De eerste fototentoonstelling van “de fotoclub” wordt gehouden tijdens de oktoberkermis van 1967, in de garage van Lucien Van Der Stichel in het dorp. Er hangen foto’s van André Raman, Georges Hanselaer, Emiel Fack, Luc Bracke, Emiel Van de Walle en Georges Van den Abbeele. De foto’s worden kriskras door elkaar opgehangen aan rietmatten, geleend bij bloemist Franck (illustratie 4, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 670102).

*Illustratie 3. De stichters van "de fotoclub". Van links naar rechts:
Emiel Fack, Robert De Geest en Georges Van den Abbeele.*

Illustratie 4. Zicht op de eerste fototentoonstelling, 1967.

Illustratie 5. Zicht op de jaarlijkse fototentoonstellingen, periode 1967-1971.

De fototentoonstellingen met tussendoor diaprojekties worden van 1967 tot en met 1971 gehouden in de garage van Lucien Van Der Stichel, in het dorp. Heel die tijd worden de foto's opgehangen op rietmatten. Het projectiescherm staat achteraan, tegenover de open garagedeur. Het publiek kan van op de straat de projecties volgen (illustratie 5, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 670103).

Op 24 september 1967 krijgt men in Laarne een nieuwe pastoor, E.H. De Petter. De fotoclub maakt hierover haar eerste reportage. Dit is het openingsbeeld: de muziekmaatschappij stapt met slaande trom door de Kasteeldreef om de nieuwe pastoor "in te halen", zoals men hier zegt (illustratie 6, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 670501).

De trommelaarsters, met tamboer-majoor Anita Vermeulen op kop, zijn graag van de partij. Ook bij een pastoor misstaat enig vrouwelijk schoon nooit (illustratie 7, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 670502).

Met de traditionele Landelijke Ruiters van de Boerenjeugd voorop, keert de stoet terug naar het dorp (illustratie 8, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 670503).

De nieuwe pastoor doet zijn intrede in een open wagen. Een paar "vooraanstaande" geestelijken mogen "achteraan zitten" (illustratie 9, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 67504).

Illustraties 6 (boven) en 7 (onder). De harmonie, voorafgegaan door de trommelaarsters, haalt de pastoor in, 24 september 1967.

Illustraties 8 (boven) en 9 (onder). De ruiters van de Boerenjeugd gaan de nieuwe pastoor, in een open wagen, vooraf.

Illustraties 10 (boven) en 11 (onder). Verwelkoming van de pastoor in het dorp door Roger De Wilde en overhandiging van de sleutels van de kerk aan de nieuwe pastoor.

Aan de rand van de dorpskom wordt E.H. De Petter door Roger De Wilde, in naam van alle parochianen, verwelkomd (illustratie 10, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 67505).

Aan de kerkdeur overhandigt men hem de sleutels van het heiligdom. Daarmee kan de pastoor zijn toekomstig werkterrein betreden (illustratie 11, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 670506).

Op een grijze herfstdag in oktober 1968 staan op de binnenkoer van het kasteel van Laarne schoolkinderen met Belgische vlaggetjes te zwaaien (illustratie 12, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 680501).

Illustratie 12. Laarnse schoolkinderen op de binnenkoer van het kasteel, oktober 1968.

Aan de kasteelpoort staan moederoverste en “juffrouw” Lucie Verstuyft met prachtige bloemen klaar (illustratie 13, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 680502).

Illustraties 13 (boven) en 14 (onder). Koningin Fabiola en prinses Paola brengen een bezoek aan het Slot van Laarne.

Die dag brengen koningin Fabliola en prinses Paola een bezoek aan het Slot van Laarne. Fier als een gieter begeleidt de burgemeester, Dr. Colsoul, de koninklijke schoonzussen door de toegangspoort. De Oostvlaamse provinciegouverneur De Kinder mag ook meekomen. (Illustratie 14, Fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 680503).

Voor de kleintjes is het een leuke dag: ze hoeven niet de ganse tijd in de klas te zitten. Bovendien is een koningin en een prinses bijna net zo leuk om zien als Mickey Mouse en zijn gezellen (illustratie 15, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 680504).

Illustratie 15. Koningin Fabiola maakt tijd voor de Laarnse bevolking.

Aangezien er in Laarne geen weeshuis of iets dergelijks te bezoeken is, beperkt de kennismaking met de lokale inboorlingen zich tot het traditionele handjesgeven aan de kindertjes die op de eerste rij staan. La Dolce Paola ontsnapt niet aan het ritueel, maar haar brede glimlach laat vermoeden dat ze het niet helemaal onplezierig vindt (illustratie 16, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 680505).

Nadat aan de protocolaire plichten tegenover de onderdanen is voldaan, trekt het koninklijk gezelschap zich met zijn gevolg gepast terug in het kasteel (illustratie 17, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 680506).

*Illustraties 16 en 17.
Vervolg van het koninklijk bezoek.*

In 1969 fotografeert Emiel Fack de straat waar hij woont. De Termstraat is op het eerste zicht een sfeervolle, landelijke kasseiweg, kant en klaar om door minister Sauwens als monument geklasseerd te worden (illustratie 18, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 690501).

Maar na een fikse regenbui ziet de Termstraat er anno 1969 allesbehalve gezellig uit (illustratie 19, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 690502).

Tegenwoordig (1993) is de Termstraat een minder pittoreske maar alleszins meer efficiënte betonweg geworden. De bomen zijn weg, maar de betonnen electriciteitspalen staan er nog... (illustratie 20, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 690503).

Illustratie 18. De Termstraat, 1969.

De foto van dit hoekje van Laarne dateert ook uit 1969: de Kolk (illustratie 21, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 690506).

De Kolk ziet nu, in 1993, ook heel anders uit: er is geen “kolk” meer te zien (illustratie 22, fotoarchief Fotogroep Trefpunt, nr. 690507).

*Illustraties 19 (boven) en 20 (onder).
De Termstraat na een regenbui in 1969 en in 1993.*

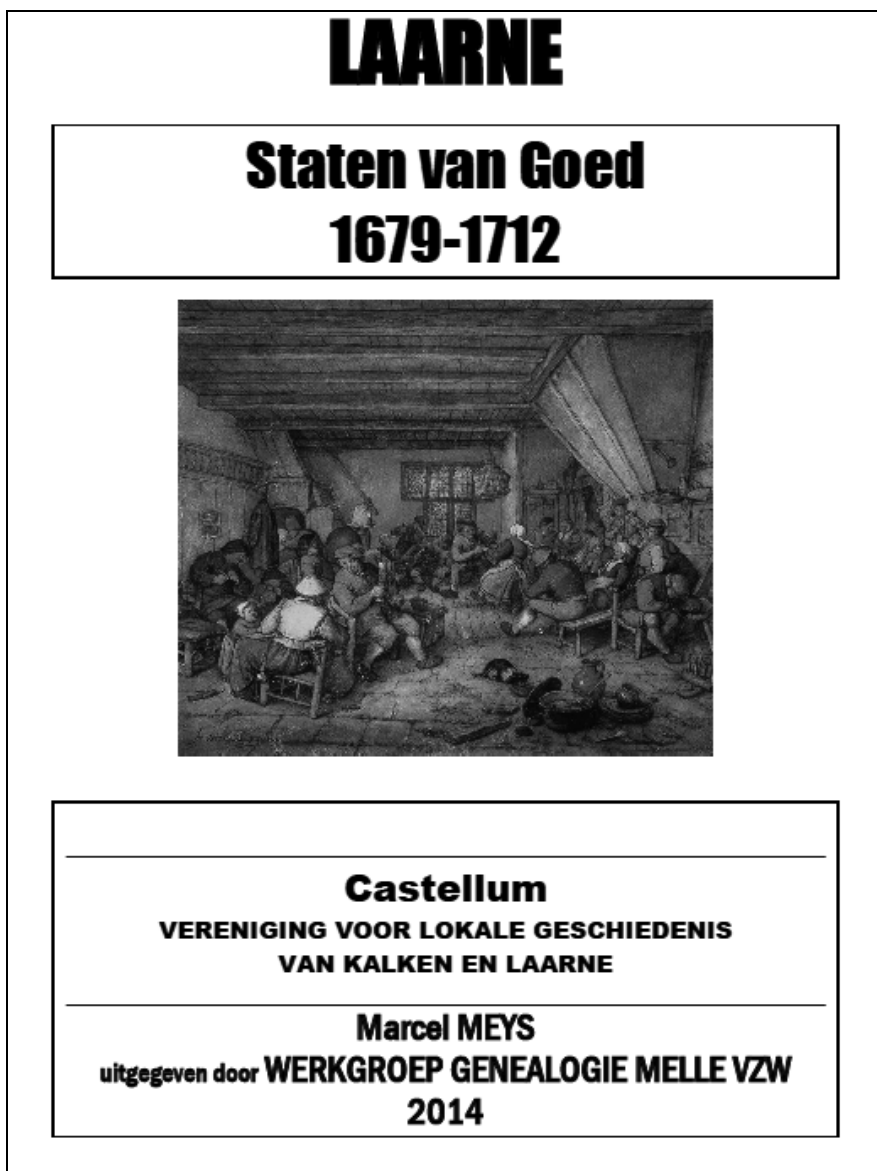
Illustraties 21 (boven) en 22 (onder). De Kolk in 1969 en in 1993.

Nieuwe publicatie.

Laarne, Staten van Goed, 1679-1712.

In de reeks “Staten van Goed” van de parochie Laarne verscheen in november 2014 het deel dat de periode 1679-1712 omvat.

Illustratie 1. Omslag van de publicatie Laarne, Staten van Goed, 1679-1712.

Auteur Marcel Meys, voorzitter van de Vereniging voor Lokale Geschiedenis van Kalken en Laarne, is zeer verheugd *u nu ook het derde deel van de staten van goed van Laarne aan te bieden waarin de bundels oud archief: Staten van goed (bundels 252 tot 262) en de Wezenrekeningen (bundels 308-311) worden behandeld, in totaal 238 staten en rekeningen. In dit derde deel 1679-1712 wordt het onroerend goed volledig geïnventariseerd. Ook alle verwanten zoals grootouders, ooms, tantes, voogden worden opgetekend. Zowel de baten als de schulden worden in detail weergegeven. (...).*

De levensverwachting was in de periode 1670-1710 dramatisch te noemen door bijvoorbeeld oorlogsdreigingen, rondtrekkende legereenheden, inkwartieringen, vernieling van de oogst, hoge belastingen (contributies), ... Aan het merendeel van de hiervoor genoemde bedreigingen kwam pas een einde met “Vrede van Utrecht” die op 11 april 1713 werd gesloten.

De originele staten van goed en rekeningen, waarop deze publicatie steunt, bevinden zich (voorlopig nog) in het Rijksarchief te Beveren-Waas.

Gegevens over het werk.

Het werk van 225 pagina's bevat een namenindex op naam van man én vrouw en een glossarium.

Kostprijs: € 20,00 - over te maken op rekening BE48 7370 3628 6127 (BIC: KRED-BEBB) van de Werkgroep Genealogie Melle vzw.

Auteur: Marcel Meys.

Verantwoordelijke uitgever: Luc De Ruyver.

Omslag: Adriaen Van Ostade, Feestende boeren in een herberg, 1673, Amsterdam Museum, Amsterdam.

D/2014/12.969/16.

Twee uittreksels uit de nieuwe publicatie.

1. Rekening 27/09/1679 (477), p.11, een rekening met betrekking tot de familie Levardt, die een steengroeve had in Laarne-dorp.

*Tweede rekenynghe die maeckt ende overgheeft Jan Levardt filius Nicolas, voocht van de vier weeskinderen van **Franchois Levardt** sijnen broedere, ghewonnen bij **Dionisijne Van Driessche** filia Andries beede overleden binnen Laerne ten jaere 1676, de weesen ghenaeemt Jan, Jacobus, Adriana ende Joanne, van den ontfanck bij hem ghehad t'sedert sluijten van zijn voorgaende rekenijnghe*

van 18 juny 1678, [waar hij] van de weesen goetcompt als meer vutghegheven dan ontfaen hebbende de somme van 26-19-10; item de somme vann 9-10-0 over den prijs totter helft van de materiaelen, ghewant, ijseren hantboomen, ketenen, krijwaghen, plancken ende alle tghone meer diende tot putten ende trecken van arduijnsteen bij der weesen vader Franchoys Levardt in sijner leven alsoo anveert van den doender [Jan Levardt], als hij rendant schiet vut t'putten [stopte met werken in de steengroeve] ende vertrack mette woonijnghe metten heere van Laerne [en ging op het kasteel bij de heer van Laerne wonen] voor memorie. Ghepresenteert bij Jan Levardt doender deser en Jan Seghers meijer loco bailliu, Jan Scheere burchmeester, Jacques De Vos ende Jacques Van Leuvene schepenen 27^e septembre 1679.

2. SVG 04/11/1693 (531), p. 69, een staat van goed met betrekking tot de familie Walrave.

Staedt van goede bevonden ten sterfhuijse van Marie De Grootte weduwe van Adriaen Walrave, overleden Laerne op 22 septembre 1692, achterlatende voor erfghename Pauwels, Niclaeijs ende Jan Walrave, Janneken ghetrauwte met Jan Seghers, Joosijntken thuwelick hebbende Cornelis De Grootte ende Elisabeth audt 21 jaeren jonghe dochter; Lieven Schepens voocht, vuyt de weth ghekoren over de minderjarighe weese”.

Gronden van erfven, de ghone ghebrocht zijn bij state van goede, bij de overledene ghemaect ten sterfhuijse van wijlent Adriaen Walrave haeren man, ende dese hoors vader [zie SVG 440] behalve: een partije landt groot een half bunder, wesende leen ghehaempt den Brant gheleghen binnen dese prochie, oost het Becxken van Lieven Bracke, noort den Vissenacker, west de cleene Branden van mijnheer Sandelin ende suijt dheer Fransies Allaert.

Meubelaire baete: alvooren den prijsije van de verwasch van haute staende op de voorschreven partijen land binnen Laerne, vervoethede ende labeur be-draghende: 68-16-7, wanof dheelft is toebehoorende aen Jan Walrave, eenen van dese hoors, alhier over dheelft: 34-8-3; item dese hoors hebben naer de doodt van de overledene ghecapt ontrent 2200 mutsaerden, de welcke sij in rade ghevonden hebben te vercoopen; item den inhauden der wettelicke venditie van meubelen ghehauden 27 septembre 1692 ter somme van 42-17-2; item van de vercoopinghe van 1025 drooghe mutsaert: 14-17-6; item van de vercoopinghe der graenen vuytter hant vercocht voor: 39-2-10, daer vuytte is betaeld gheworden 12-0-0 aen diverssche crediteurs [schuldeisers] van desen sterfhuijse, hier over het restat [overschot]: 27-2-10; Somma baete: 121-14-6.

Inbringhen van dhoors te doen van hunne huwelyksgiften, als anderssins: 1. Jan Seghers thuwelick hebbende Janneken Walrave heeft ghenoten voor huwelyks ghifte als hij is commen te trauwen: 47-3-6; 2. Den selven is schuldich over bij hem anveerde graenen ende meubelen: 7-12-6; 3. Pauwels Walrave heeft oock ter huwelick ghehadt: 41-7-6; 4. Den selven over graenen ende meubelen: 6-14-2; Niclaeijs Walrave heeft voor huwelycksgifte ghenoten: 52-16-10; 6. Den selven over graenen ende meubelen: 4-14-0; 7. Cornelis De Grootte ghetrauwet met Joosyne Walrave heeft ghehadt voor huwelyksgifte: 56-6-5; 8. Den selven over den coop van eenen boom ende bij hem anveerden [land]prijs van Jooris Baert: 6-10-0; 9. Item over tachterhede [verachterde] landpachten tot kerssavond 1692: 21-16-8; 10. Over eenen bij hem anveerden waeghen: 2-13-0; 11. Jan Walrave heeft voor huwelyksgiften ghehadt: 18-9-8; 12. Den selven over prijs der meubelen, bestialen [vee], lantprijs bij hem van d'overledene anveert: 94-14-5; 13. Den selven is oock schuldich over bij hem over bij hem anveerde meubelen ende bestiaelen, boven: 8-13-11, bij hem over dit sterfhuijs betaelt: 15-12-10; 14. Den selven over haut, hoy, ende een peert: 10-2-0; 15. Elisabeth, weese heeft cleederen, lijnwaet ende meubelen aenveert: 11-16-4; 16. Deselve heeft oock graenen, meubelen anveert: 5-2-4; 2^e somma bate: 403-12-4; Somma totale: 525-6-10.

Commeren ende lasten ten desen sterfhuijse: alvooren aen mynheer Anthone Van der Piedt, ridder, president van den raede van Vlaenderen over tachterhede van pachten tot kerssavondt 1692: 32-0-0; aen Margarite de Brijaerde, grootjuffrauwe van het cleijn bagijnhof over t'achterhede van pachte tot kerssavont 1692: 22-5-0; aen den Grave van Bergheijck over t'achterhede van pachte tot 1692, boven den quijtschelt: 25-9-6; aen mynheer Sandelin van t'achterhede van pachte tot het jaer 1691: 9-15-0; aen Jacques Van Imschoot over diensthuere tot den dood van den overledenen: 12-8-0; aen Lieven Eeckman over ghelijcke diensthuere: 0-26-7; aen Marie Baeijst dienstmaerte: 0-27-2; aen Jan Malschaert eene rente van neghen gulden tsiaers, over het capitael: 24-0-0, over een jaer ende 9 maenden crois: 2-12-6; aen Jan De Cleene over leveringhe van ijserwerck ende aerbeijtsloon: 3-8-0; aen Steven Vispoel over leveringhe van bier: 0-24-0; aen den ontfangher deser prochie over oncosten van den octroyboeck [algemene onkosten, door de Raad van Vlaenderen toegestaan]: 25-0-0, van den jaere 1692; Jan Seghers thuwelick hebbende Janneken pretendeert over de weesepeninghen aen sijn huijsvrouw door de overledene bij gheleijt ten sterfhuijse van Adriaen Walrave, haren man: 42-3-0; Pauwels Walrave pretendeert alsvooren over sijne weesepeninghen: 42-3-0, den selven over gheleenden ghelde, mitsgaders eenighe leveringhen bij hem ten behoeve van dit sterfhuijse ghedaen: 6-11-6; Niclaeijs over sijn weesepeninghen: 42-3-0; Cornelis De Grootte over sijn huijsvrouwens weesepeninghen: 42-3-0; Jan Walrave oock: 42-3-0; item Elisabeth oock: 42-3-0; aen Matthijs De Vijlder over diensthuere

ende lijnwaet: 2-17-8; Somma totale van den commer: 453-9-5, dus meer bate dan commer: 73-7-5. Wettelick verkent voor bailliu, burghemeester ende schepenen, 4 novembre 1693.

Castellum

Driemaandelijks tijdschrift van de
VERENIGING VOOR LOKALE GESCHIEDENIS VAN
KALKEN EN LAARNE.

Dienst Wettelijk Depot nr. B.D. 40.652.

Oplage: 300 exemplaren.

Omslagillustratie: xxx.

INHOUD.

Editoriaal.	
André Van De Sompel	3
Burgerwacht aan de Schelde, 1914	
Lieve Meiresonne	5
Een nieuwe klok van Peeter Van den Ghein de oude voor Kalken in 1597.	
François van der Jeught	27
Fotogroep Trefpunt legt de boeken neer in de bib te Laarne.	
Eric De Wilde	35
Nieuwe publicatie.	
Laarne, Staten van Goed, 1679-1712	
Marcel Meys en Luc De Ruyver	51
Inhoud.	56